
NIEUWSBRIEF UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS

LETTRE D'INFORMATION SUR L'HISTOIRE DES UNIVERSITÉS

Werkgroep Universiteitsgeschiedenis

Studium generale

Contactgroep Universiteitsgeschiedenis

Groupe de contact pour l'histoire des universités

Colofon

Redactie: Marc Wingens (eindredactie) en Marc Nelissen
Franck Smit, Brigitte Van Tiggelen

Tekstverwerking: Els Scheers

Kopij richten aan de redactieadressen in Nederland of België.

Werkgroep Universiteitsgeschiedenis

Redactieadres: Marc Wingens, Vrije Universiteit, afd. VEB, De Boelelaan 1107, 1081 HV Amsterdam, tel: +31(0)20.444.56.43, fax: +31(0)20.444.56.55, e-mail: mfm.wingens@dienst.vu.nl
Secretariaat Werkgroep: Franck R.H. Smit, Universiteitsmuseum Groningen, Zwanestraat 33, NL-9712 CK Groningen, tel: +31(0)50.363.55.63, fax: +31(0)50.363.49.96, e-mail: f.r.h.smit@ub.rug.nl

Het lidmaatschap geeft recht op de *Nieuwsbrief*, korting op publicaties van de Werkgroep en voorrechten bij de overige activiteiten van de Werkgroep. Contributie binnenland: fl.40 (€ 18,15); studenten fl.20 (€ 9,07). Betalingen van Nederlandse leden dienen te geschieden op gironummer 6845444 ten name van de Stichting Batavia Academica. Betalingen vanuit het buitenland mogen geen kosten voor de Werkgroep met zich meebrengen.

Nederlandse leden die ook wensen te worden uitgenodigd voor de vergaderingen van het Belgische Studium generale, dienen dit kenbaar te maken aan het Belgische secretariaat.

Studium generale

Contactgroep Universiteitsgeschiedenis

Groupe de contact pour l'histoire des universités

Redactieadres/secretariaat Contactgroep — Rédaction/secrétariat du Groupe:

Marc Nelissen, Universiteitsarchief K.U.Leuven, Mgr. Ladeuzeplein 21, B-3000 Leuven, tel: +32(0)16.32.46.32, fax: +32(0)16.32.47.09, e-mail: marc.nelissen@bib.kuleuven.ac.be

Het lidmaatschap geeft recht op de *Nieuwsbrief* en uitnodigingen voor de vergaderingen. Contributie: 450 BEF of 11 €. Betalingen op rekeningnummer 001-2569819-74 van de ASLK, ten name van Studium generale. Contactgroep Universiteitsgeschiedenis. Voor betalingen vanuit het buitenland (met SWIFT code CGAKBEBB) bedraagt het lidmaatschap 900 BEF of 22 € (wegens bankkosten).

Les membres recevront la *Lettre d'information* et seront invités aux réunions.

Cotisation 450 FB ou 11 €, à virer au compte CGER 001-2569819-74 de Studium generale. Groupe de contact pour l'histoire des universités. Pour les paiements de l'extérieur (avec code SWIFT CGAKBEBB) la cotisation s'élève à 900 FB ou 22 € (à cause de frais bancaires).

ISSN 1383-794X

De *Nieuwsbrief* kan ook in elektronische vorm geraadpleegd worden via het World Wide Web: <http://www.kuleuven.ac.be/archief/ugindex.htm>

Woord vooraf / Avant-propos

Het jaar 2000 is door zowel de Katholieke Universiteit Leuven als de Universiteit Leiden aangegrepen om op grootse wijze hun lustra te vieren. De K.U.Leuven bestaat dit jaar 575 jaar; de UL 425 jaar. Er wordt nog wel eens vergeten dat Willem van Oranje en de zijnen met de stichting van de Leidse universiteit in 1575 de verplaatsing van de universiteit van de Nederlanden te Leuven naar het Noorden werd beoogd, waar 'Leuven' verjongd en 'gereformeerd' zou voortbestaan. Voor het nieuwe 'Leuven' betekende 1575 het startpunt voor een dynamische eeuw van vernieuwing op het gebied van de wetenschappen; het oude 'Leuven' timmerde op dit gebied wat minder aan de weg in de 17de eeuw. Inmiddels mogen beide universiteiten gerijpt genoemd worden; 150 jaar leeftijdsverschil is een betrekkelijke zaak voor universiteiten die beide de oudste zijn van het land waartoe zij behoren.

In deze *Nieuwsbrief* wordt aandacht besteed aan de publicaties, congressen en tentoonstellingen die in Leuven en Leiden worden georganiseerd vanwege de jubilea. Daarnaast is er aandacht voor drie onderzoeksprojecten: de natuurwetenschappen te Utrecht 1800-1940, de geschiedenis van de psychiatrie in Nederland en de vorming van de Nederlandse elite. Bij de rubriek Lezingen en congressen springt het congres van de International Commission for the History of Universities eruit, dat wordt georganiseerd binnen het kader van het vijfjaarlijkse internationale historische congres te Oslo. Het programma is indrukwekkend (zo'n 60 sprekers) en veelzijdig.

(Marc Wingens-Marc Nelissen)

Verenigingsnieuws / Communications des associations

Mededelingen van de Werkgroep Universiteitsgeschiedenis

Studiedagen *Vrouw en universiteit*

Amsterdam, december 2000 en

Gent, mei 2001

De Werkgroep Universiteitsgeschiedenis zal het komende academiejaar in samenwerking met dr. Inge de Wilde van de RUG twee studiedagen organiseren over het thema 'Vrouw en universiteit'. Op de eerste dag in december 2000 (Amsterdam, VU) zal worden gesproken over de positie van de vrouw aan Nederlandse en Belgische universiteiten sinds haar toelating in de tweede helft van de negentiende eeuw. De tweede dag in mei 2001 (Gent, RUG) zal gewijd zijn aan opvattingen over vrouwelijk intellect door de eeuwen heen.

Op beide dagen zullen zowel Belgische als Nederlandse sprekers optreden. De studiedagen zullen een verrassende 'act' bevatten en zullen dusdanig worden gestructureerd dat er amper gelegenheid tot discussie zal zijn.

De leden van de Werkgroep Universiteitsgeschiedenis en Studium generale zullen binnenkort verder worden geïnformeerd.

(Marc Wingens)

Mededelingen / Communications

575 jaar K.U.Leuven – L'U.C.L. a 575 ans

Op 9 december 1425 vaardigde paus Martinus V de stichtingsbul van de Leuvense universiteit uit, reden voor de K.U.Leuven om haar 575ste verjaardag te vieren. Hetzelfde doet ook haar zusteruniversiteit, de Université catholique de Louvain die sinds de roemruchte Splitsing gevestigd is in Louvain-la-Neuve, in het Waalse landsgedeelte. Voor beide universiteiten is immers het grootste deel van hun geschiedenis gemeenschappelijk erfgoed. Overeenkomstig die geschiedenis wordt een deeltje van de viering in samenwerking georganiseerd, maar blijft de hoofdmoot van het gebeuren in eigen beheer.

K.U.Leuven

Aan de K.U.Leuven is het feesten en herdenken al begonnen bij het patroonsfeest van het lopende academiejaar, op 2 februari 2000, en men gaat vrolijk door tot het einde van het volgende academiejaar in september 2001. In het begin is het ook zo gegaan: eind 1425 hadden de Leuvense stadsmagistraat en de betrokken leden van het Sint-Pieterskapittel wel in Rome de handtekening van de paus gekregen, maar het duurde tot april 1426 eer de bul ook werkelijk in Leuven aankwam. En pas in september van dat jaar waren er wat professoren aangekomen en lokalen in gereedheid gebracht zodat de eerste lessen konden beginnen. Strikt genomen zouden de Leuvenaars dus nu zelfs tot september 2002 kunnen vieren.

We lichten hier enkel wat punten uit een zeer uitgebreid programma, met voorbijgaan van concerten, colloquia en tentoonstellingen die het etiket '575 jaar' opgeplakt krijgen, en van evenementen zoals de opvoering van een middeleeuws Paasspel en een groots personeelsfeest tot ietwat minder academische manifestaties als een groot bloementapijt en een massacantus begeleid door de beiaard van de eerbiedwaardige Universteitsbibliotheek (zie voor het volledige programma <http://www.kuleuven.ac.be/575/>).

We noteren wel dat er ter gelegenheid van het patroonsfeest een bijeenkomst van de leden van de Coïmbragroep plaats vond met als thema de relatie stad-universiteit. Verder schijnt de strikt universiteitshistorische retrospectieve benadering van het 575-jarig bestaan van de Leuvense universiteit zich vooral te uiten in de publicatie van een reeks boeken en de organisatie van een drietal tentoonstellingen. De boeken worden alle met meer dan gewone aandacht

uitgegeven door Universitaire Pers Leuven, en zullen naargelang van hun verschijnen (vanaf september 2000) ook uitgebreider in deze *Nieuwsbrief* gesignaleerd worden. Volgende publicaties (werktitels) staan op stapel:

De stichtingsbul van de Leuvense Universiteit, 1425-1914 (M. Nelissen m.m.v. E. van Mingroot en J. Roegiers)

(Studie van de stichtingsoorkonde van de Leuvense universiteit: voorbereiding van de aanvraag in Leuven, lobbying in Rome, vervaardiging van de bul in de kanselarij, met als inhoudelijk en vormelijk voorbeeld de stichtingsbul van de universiteit van Rostock uit 1419).

Justus Lipsius' Lovanium (Jan Papy)

Herdruk in facsimile van de Latijnse tekst (1605) met Nederlandse vertaling, met reproductie van de gravures van Leuven uit Lipsius' Lovanium

Diva Lovaniensis by Justus Lipsius (J. de Landtsheer)

(Teksteditie, Engelse vertaling met annotatie en inleiding van een tot nu onbekend traktaat van Justus Lipsius, over de Sedes sapientiae, bewaard in de Leuvense Sint-Pieterskerk en door de universiteit gebruikt als embleem)

Wereldwijs. Wetenschappers rond keizer Karel. (Tineke Padmos en Geert Vanpaemel)

(Wetenschappelijke catalogus bij de tentoonstelling, Leuven, 22 september - 3 december 2000)

Nostalgia Lovaniensis (Rik Uytterhoeven)

(Oude foto's van Leuven en de universiteit met commentaar; samenbundeling en herwerking van vroeger verschenen bijdragen in de *Campuskrant*, het huisblad van de K.U.Leuven)

Geschiedenis van de Leuvense studentenbeweging 1834-2000 (L.Gevers en L.Vos)

(Synthese over de Vlaamse studentenbeweging te Leuven, vanaf haar ontstaan halfweg de 19de eeuw tot nu. Voor vernieuwende illustratie wordt geput uit het Archief en Museum van het Vlaamse Studentenleven, dat beheerd wordt door het Universiteitsarchief van de K.U.Leuven).

De Leuvense universiteitsgebouwen 1425-2000 (M.Derez e.a.)

De Leuvense Universiteitsbibliotheek, 1425-2000 (Jan Roegiers e.a.)

Behalve deze boeken, wordt het feestjaar ook luister bijgezet met enkele tentoonstellingen. De eerste daarvan, onder de titel *Wereldwijs. Wetenschappers rond keizer Karel* heeft tot thema de wetenschappelijke renaissance in de Nederlanden ten tijde van keizer Karel, en is te bezichtigen in Leuven van 22 september tot 3

december 2000 (zie ook de aankondiging in deze *Nieuwsbrief*). Twee andere tentoonstellingen worden opgezet in samenwerking met de Franstalige zusteruniversiteit (zie verder).

U.C.L.

Le 575e anniversaire de l'Université catholique de Louvain offre l'occasion de se pencher sur le passé mais surtout d'ouvrir la réflexion sur le rôle d'une université au troisième millénaire. Quel sens a l'existence d'une université aujourd'hui ? Quel est son rôle en matière de recherche et d'enseignement ? Comment s'implique-t-elle ou doit-elle s'impliquer dans la société civile ? C'est sous le sceau de ces questionnements que se dérouleront les festivités du 575ème à Louvain-la-Neuve.

Elles débiteront le 18 septembre 2000 avec la publication de l'ouvrage *Une aventure universitaire*, sous la direction de Gabriel Ringlet (cfr article dans ce numéro du Bulletin). Une double exposition accompagnera la sortie du livre, aux Halles Universitaires à Louvain-la-Neuve, du lundi 18 septembre au dimanche 8 octobre, et à la bibliothèque de la Faculté de médecine de l'UCL à Bruxelles, du lundi 4 décembre au samedi 23 décembre. Le 2 mai 2001, l'UCL inaugurera la Grande Aula, à la fois auditoire et salle polyvalente de 1200 places, symbole de l'aboutissement du transfert de l'université et de sa confiance en l'avenir.

Tout au long de cette année, les Facultés organiseront des événements frappés du label du 575e anniversaire. Signalons entre autres :

- l'exposition '575 années de formation à l'Université de Louvain' qui a déjà eu lieu au printemps et qui est reprise au mois de septembre à Louvain-en-Woluwe (cfr. article dans ce numéro);
- le service des archives organisera une exposition '575 années de recherche à l'Université de Louvain' durant la première quinzaine du mois de mars au Forum des Halles;
- durant la première quinzaine du mois de mai et au même endroit, le Centre d'histoire du médicament et de la pharmacie exposera une sélection de sa collection conservée dans la Salle Couvreur à l'Ecole de pharmacie;
- l'antenne facultaire pour la promotion des sciences organise six ateliers scientifiques qui conjuguent l'animation scientifique pour les jeunes et la référence à des personnalités qui ont marqué l'histoire de l'Université et l'évolution des sciences;

- le Centre d'histoire des sciences organise un séminaire sur le thème de '*Sedes Scientiae*'. L'émergence de la recherche à l'Université' (cfr annonce dans ce bulletin).

Gezamenlijke activiteiten / Activités conjointes

In februari - maart 2001 wordt een tentoonstelling opgezet op neutraal terrein, in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel. Onder de (werk)titels *Verrassend Verre Oosten - Orientalia* presenteren de bibliotheken van beide zusterinstellingen er hun Oosterse collecties met stukken uit Korea, China, Tibet en Japan.

Le 19 mars 2001, la Poste émettra un timbre commémoratif consacré à l'Université de Louvain. Une pré-émission et une exposition seront organisées à Louvain-la-Neuve et à Leuven le week-end du 16 et 17 mars 2001.

Enfin, qui dit université dit ville. Ville ancienne et ville contemporaine, lieux de création et de "renaissance" d'une université. Deux villes avec un sentiment différent de l'espace. Une exposition-promenade, commune aux deux universités, '*Leuven - Louvain-la-Neuve - Aller retour - Town and Gown - Kennis maken*', visera à faire découvrir ces deux villes et l'histoire commune des deux universités, du 15 juin au 23 septembre 2001. La fin de l'exposition coïncidera avec le début de l'année académique 2001/2002. L'itinéraire de découverte réciproque sera doublé d'une liaison aisée du point de vue des transports en commun (liaison ferroviaire IC et navette routière).

Zoals al gezegd volgt in volgende nummers van de *Nieuwsbrief* nog verder bericht. Wie meer wil weten, kan natuurlijk (voor de K.U.Leuven) een kijkje nemen op de al genoemde website <http://www.kuleuven.ac.be/575/> of contact opnemen met de coördinator op volgend adres: Isabel Penne, Coördinatie 575 jaar K.U.Leuven, Algemeen Beheer, Krakenstraat 3, 3000 Leuven, tel. +32 16 324144, fax +32 16 324167, e-mail : Isabel.Penne@alum.kuleuven.ac.be.

Pour plus de renseignements (U.C.L.) visiter les sites internet : <http://www.ucl.ac.be> et <http://www.ucl.ac.be/575/> ou encore contacter Anne Bauraind, bauraind@reul.ucl.ac.be

(Marc Nelissen / Brigitte van Tiggelen)

425 jaar Universiteit Leiden

In 2000 wordt gevierd dat de Leidse universiteit 425 jaar geleden is gesticht. Het was de eerste universiteit in de gebieden van het tegenwoordige Nederland. Op 8 februari 1575 werd de universiteit geopend nadat Willem van Oranje anderhalve maand eerder hiertoe een voorstel had gedaan. Hij zou aan Leiden als vestigingsplaats hebben gedacht vanwege het dappere verzet dat de Leidse burgers in 1574 tegen de Spanjaarden hadden geboden. Willem van Oranje beseftte dat een universiteit een zekere bestaanszekerheid kon bieden aan de rebellerende provincie van het Spaans-Habsburgse rijk die Nederland anno 1575 nog was. Niet verbazend werd het motto van de universiteit 'Praesidium Libertatis', oftewel 'Bolwerk van de Vrijheid'.

Dat de universiteit de eerste jaren als symbool wellicht belangrijker was dan als onderwijsinstelling bleek uit de verre van rooskleurige onderwijssituatie. Studenten waren er niet, hoogleraren nauwelijks. Een definitief gebouw werd in 1581 gevonden. Het klooster aan het Rapenburg, op dat moment gesloten door de reformatorische hervormingen, vormde het eerste onderkomen voor de protestantse universiteit. Tot op de dag van vandaag vinden in dit Academiegebouw alle officiële gebeurtenissen plaats.

Zo onzeker als de beginjaren waren, zo snel groeide de universiteit in de volgende eeuwen en de Leidse universiteit verwierf bekendheid in binnen- en buitenland. Beroemde wetenschappers werden aangetrokken en ook studenten kwamen van heinde en verre. Daar de universitaire voertaal Latijn was, konden buitenlandse studenten moeiteloos in de collegebankjes aanschuiven. Grote aantrekkingskracht ging ook uit van de faciliteiten van de Hortus Botanicus en de Sterrewacht. De vrijstelling voor studenten van accijnzen op bier en wijn vormde trouwens ook een belangrijke trekpleister.

Na een terugval in de achttiende eeuw, een neerslag van de verslechterende economische situatie in de Republiek, kreeg de universiteit in de negentiende eeuw een nieuw elan. In 1839 ontstaat de eerste officiële studentenvereniging; het Leids Studenten Corps. In 1873 schrijft de eerste vrouwelijke student zich in: Fanny Berlinerblau. In 1902, 1913 en 1924 worden Nobelprijzen in de wacht gesleept door respectievelijk Lorentz, Kamerlingh Onnes en Einthoven.

In de twintigste eeuw zette de groei van de universiteit bijna onafgebroken door, onderbroken door de Tweede Wereldoorlog. Naar aanleiding van de beroemde protestrede van professor Cleveringa als reactie op het ontslag van zijn joodse collega Meijers werd de universiteit voor onbepaalde tijd gesloten.

Symposium

Symposium *Worlds of learning* in het Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences (NIAS) te Wassenaar, 18-20 september. Informatie: mw. C. Berkvens-Stevelinck, +31 (0)71-5272850.

Zie voor het programma de rubriek Lezingen en congressen verderop in deze *Nieuwsbrief*.

Publicaties

In de volgende *Nieuwsbrief* zal hieraan meer aandacht worden besteed.

Het Album Amicorum van Janus Dousa

De Universiteitsbibliotheek zal een tweedelige uitgave publiceren van het Album Amicorum van Janus Dousa. Janus Dousa (1545-1604) was de eerste curator en bibliothecaris van de Leidse Universiteit. De publicatie bestaat uit een facsimile-deel en een commentaardeel van de hand van prof.dr. C.L. Heesakkers.

Het facsimile-deel bevat de bijdragen van het geleerde 'netwerk' van Dousa: 134 personen die in de loop van zo'n 35 jaar gedichten in diverse talen (Latijn, Grieks, Nederlands etc.) in het album schreven. Daarnaast bevat het boek 29 geschilderde familiewapens, vijf tekeningen en twee ingeplakte gravures. In de commentaarband geeft de neolatinist Chris Heesakkers een transcriptie en vertaling van de teksten en een toelichting op de auteurs ervan.

Voor informatie en bestellingen: Universiteitsbibliotheek, Witte Singel 27, Postbus 9501, 2300 Leiden, email: Bouwman@library.leidenuniv.nl

Het bolwerk van de vrijheid

Onlangs heeft Willem Otterspeer, bijzonder hoogleraar voor de geschiedenis van de Leidse universiteit, het eerste deel gepresenteerd van een vierdelig werk over de Leidse universitaire geschiedenis: *Groepsportret met dame*. Otterspeer doet de eerste serieuze poging tot geschiedschrijving van de Leidse universiteit sinds Siegenbeeks *Geschiedenis der Leidsche hoogeschool* uit de jaren 1829-1832. Het eerste deel beslaat de periode 1575-1672 en heeft als titel: *Het bolwerk van de vrijheid* (499 p.; fl.58,50). De delen verschijnen bij Uitgeverij Bert Bakker.

Altijd een vonk of twee. De Universiteit Leiden van 1975 tot 2000

In juni 2000 is de bundel *De Universiteit Leiden van 1975 tot 2000* verschenen. Dit geïllustreerde boek behandelt de laatste kwarteeuw van de geschiedenis van de universiteit.

Alle faculteiten, maar ook studenten, het bestuur, het bureau, de Universiteitsbibliotheek, de Mare, het LAK en tal van andere onderdelen van de universiteit worden besproken. Meer dan dertig, veelal bekende Leidse auteurs leverden bijdragen. De redactie is in handen van prof.dr. H.J. de Jonge en prof.dr. W. Otterspeer.

(Marc Wingens)

Website Lustrum 2000, www.leidenuniv.nl/lustrum/)

*25 Jaar Onderwijs in de Farmaceutische Wetenschappen
Universitaire Instelling Antwerpen (1973-1998)*

À Anvers se prépare l'édition d'un livre consacré à l'enseignement de la pharmacie à l'U.I.A. durant ces vingt-cinq dernières années. L'ensemble comptera environ 200 pages réparties en deux volets. L'un, relativement classique, est consacré à la présentation historique de la structure et des projets de recherche successifs, à l'évolution du personnel et du nombre d'étudiants du département, ainsi qu'aux prix scientifiques et aux projets au Rwanda. L'autre volet consiste en un Liber Memorialis, qui fournira les notices bio bibliographiques et les portraits des personnalités du département durant ces vingt-cinq dernières années.

La sortie de cette brochure est prévue pour l'automne au plus tard. Pour tout renseignement, on peut s'adresser au Professeur Henrik Deelstra, UIA, Universiteitsplein, 1, B-2610 Wilrijk.

(Brigitte Van Tiggelen)

History of Universities - een nieuwe start

Het jaarboek *History of Universities* is voor al wie al enige tijd aan universiteitsgeschiedenis doet een begrip. In 1981 verscheen het eerste nummer, met de expliciete wens om universiteitsgeschiedenis zo breed mogelijk te benaderen, wereldwijd en comparatief. Lange tijd was *History of Universities* de enige periodiek verschijnende publicatie die enkel en alleen aan universiteitsgeschiedenis gewijd was. De laatste jaren is daar echter verandering in gekomen, wat mischien wel bewijst dat universiteitsgeschiedenis zich tot een volwaardig werkterrein voor historici ontwikkeld heeft: in vroegere afleveringen van deze *Nieuwsbrief*, die overigens zelf ook in deze evolutie in te passen valt, werd u al op de hoogte gebracht van het ontstaan en de inhoud van een Italiaans en een Duits jaarboek voor universiteitsgeschiedenis: de *Annali di Storia delle Università Italiane*, (eerste nummer in 1997, zie *Nieuwsbrief*, 4(1998)1, p. 31 en 5(1999)1, p. 38-39) en het *Jahrbuch für Universitätsgeschichte* (eerste nummer in 1998, zie *Nieuwsbrief*, 5(1999)2, p. 50-52).

Binnen deze veranderende context moet ook het eerbiedwaardige *History of Universities* zich verjongen. De al eerder in deze *Nieuwsbrief* aangekondigde operatie, waarbij het tijdschrift onder auspiciën van de Commission Internationale pour l'Histoire des Universités kwam, is nu afgerond. Het tijdschrift zou nu twee keer per jaar moeten verschijnen. Er is een nieuwe kernredactie, die onafhankelijk van de CIHU werkt, maar wel een beroep kan doen op leden van de Commissie om het internationale karakter van de publicatie te vrijwaren. Bij deze wordt ook een beroep gedaan op de medewerking van de universiteitshistorici (in de hier gebruikelijke brede zin van het woord) van de Lage Landen om op een of andere manier bij te dragen.

Wie een artikel wil voorleggen wordt ten eerste aangemoedigd om zulks te doen (peer review is voorzien). Men kan zich daarvoor best wenden tot de nieuwe hoofdredacteur, Prof Mordechai Feingold, Lane Hall, Virginia Polytechnic Institute, Blacksburg VA 24061-0227, +1 540 231-8472 (phone), +1 540 231-7013 (fax), maar bij voorkeur via e-mail: feingold@vt.edu

Voor aanbieden van boeken ter bespreking kan men terecht bij de review editor, Prof. Mark J. Lilley, School of History, University of Glasgow, 2 University Gardens, Glasgow G12 8QQ Scotland, e-mail M.Lilley@modhist.arts.gla.ac.uk. Wie graag een boek in *History of Universities* zou bespreken, kan zich op hetzelfde adres bekend maken.

Voor het aanleveren van bibliografie is Marc Nelissen het internationale aanspreekpunt, maar voor de Lage Landen blijft het vroeger bestaande schema behouden. Titels van publicaties over universiteitsgeschiedenis in de Lage Lan-

den kunnen zoals vroeger doorgegeven worden aan Hilde De Ridder-Symoens, die de zesmaandelijks lijst in deze *Nieuwsbrief* verzorgt; jaarlijks wordt daaruit de bijdrage voor *History of Universities* gedistilleerd. Publicaties over universiteitsgeschiedenis die op het buitenland betrekking hebben, kunnen best rechtstreeks doorgegeven worden aan Marc Nelissen, Universiteitsarchief K.U.Leuven, Mgr. Ladeuzeplein 21, 3000 Leuven, België, e-mail Marc.Nelissen@bib.kuleuven.ac.be. Overigens wordt al wie denkt dat hij op regelmatige basis voor een bepaald deelgebied of een bepaalde regio of land bibliografie kan aanleveren, vriendelijk verzocht zich eveneens op dat adres kenbaar te maken.

(Marc Nelissen)

History of Intellectual Culture
Call for Papers

History of Intellectual Culture is a new international electronic journal which publishes peer-reviewed research papers on the socio-historical contexts of ideas and ideologies and their relationships to community and state formation, physical environments, human and institutional agency, and personal and collective identity and lived experience. The journal will highlight the viability and vibrancy of intellectual history as a scholarly field, present new perspectives for research and analysis, and stimulate critical discussion amongst scholars and students across disciplines.

The editors invite submissions of historical and interdisciplinary papers based on original research in the following broad areas:

1. the contextual development of social, philosophical, scientific, political, and economic ideas, ideologies, and discourses;
2. histories of cultures, communities, and social movements based on shared ideas;
3. histories of higher education including analyses of teaching, research, professorial and administrative activity, resource allocation, political and intellectual milieus, and department and discipline construction;
4. issues in the history of state and community formation;
5. ideas and discourses in the historical construction of race, gender, ethnicity, religion, nationalism, and multiculturalism;

6. histories of women and intellectual culture;
7. historical contexts of ideologies in science and technology, and media and communication;
8. biographies and studies of agency and historical development; and
9. new methodologies, approaches, and historiographies in the history of thought, state, culture, institutions, education, and community.

For further information, including the guidelines for submissions, please visit the website of History of Intellectual Culture at <http://www.ucalgary.ca/hic/>
(overgenomen uit STUDIUM)

Onderzoeksprojecten / Projets de recherches

Bert Theunissen

*De natuurwetenschappen aan de Utrechtse universiteit 1800-1940:
Opmvattingen over de maatschappelijke rol van de natuurwetenschappen*

Kader van het project

In 1995 is door het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht een Commissie Geschiedschrijving ingesteld om het wetenschappelijk onderzoek naar de geschiedenis van de universiteit te structureren. De activiteiten van de commissie, voorgezeten door prof.dr. W.W. Mijnhardt, hebben medio 1999 geleid tot een door het CvB goedgekeurd en medegefinancierd project met een looptijd van tien jaar. De leiding van het project is in handen van de Commissie Geschiedschrijving en een binnenkort te benoemen bijzondere hoogleraar universiteitsgeschiedenis.

Voor de eerste planperiode (2000-2005) heeft de Commissie Geschiedschrijving een onderzoeksprogramma opgesteld dat zich concentreert op de negentiende en twintigste eeuw. Onder het overkoepelende thema 'De verhouding tussen universiteit en maatschappij' omvat het vooralsnog drie concrete deelprojecten, te weten 1. de economische wetenschappen in Utrecht, 2. de ontwikkeling van de Utrechtse natuurwetenschappen 1815-1940 en 3. de plaats van de humaniora aan de Utrechtse Universiteit.

Het deelproject over de natuurwetenschappen is per 1 januari 2000 van start gegaan en wordt uitgevoerd door dr. B. Theunissen, verbonden aan het Instituut voor Geschiedenis en Grondslagen van de Natuurwetenschappen van de faculteit Natuur- en Sterrenkunde van de Universiteit Utrecht. Het deelproject zal twee jaar in beslag nemen.

1800-1840

Het Organiek Besluit dat van 1815 tot 1876 het hoger onderwijs regelde, was een compromis tussen oud en nieuw, met het accent op het oude. Een aantal ideeën uit de Franse tijd werd overgenomen, maar de tradities van het universitaire leven ten tijde van de Republiek werden grotendeels in ere hersteld. Voor Utrecht was eerst en vooral van belang dat de degradatie van de universiteit tot école secondaire, in de laatste jaren van Napoleons bewind, ongedaan werd gemaakt. Aan alle universiteiten herkregen verder zowel hoogleraren als studenten nagenoeg alle vrijheden die zij tijdens het ancien régime hadden genoten. Wel volgde de wetgever Franse inzichten door de wiskunde en de natuurweten-

schappen uit de oude filosofische faculteit te lichten en in een afzonderlijke faculteit onder te brengen.

Van de utilitaire motieven die de Fransen tot hun sterke bevordering van de natuurwetenschappen hadden gebracht, was in het O.B. echter weinig terug te vinden. Het Franse streven het universitaire onderwijs meer op de beroepspraktijk af te stemmen en het studieverloop te reguleren, werd door de wetgever niet overgenomen. Het trefwoord voor universitair onderwijs werd *Bildung*, de persoonlijke en intellectuele vorming van de student tot een waardig lid van de geleerde stand. Beroepsvoorbereiding was daaraan ondergeschikt. De hoogleraar was dienovereenkomstig vooral opvoeder en onderwijzer. Onderzoek was geen officiële taak, al kon men zich daarmee, bijvoorbeeld bij benoemingen, wel onderscheiden.

Weerspiegelt het O.B. aldus duidelijk de behoefte aan restauratie, in de praktijk blijkt de Franse visie op de natuurwetenschappen wel degelijk zijn sporen te hebben nagelaten. Al sedert het midden van de achttiende eeuw was er aan de universiteiten steeds meer interesse gegroeid voor de toepassingsaspecten van de natuurwetenschappen, en deze belangstelling bleef in het eerste kwart van de negentiende eeuw groot. Zo besteedde de wiskundige Hennert in zijn colleges systematisch aandacht aan de toepassingen van zijn vak in de bouwkunde, de scheepvaart en de industrie. De fysicus Gerrit Moll toonde zich een aanhanger van het Engelse ideaal van 'useful knowledge' en deed onderzoek aan elektromagneten, met het doel die zo krachtig mogelijk te maken.

Ondertussen is er echter een tendens te bespeuren tot scheiding van 'zuivere' en 'toegepaste' wetenschap. Moll bijvoorbeeld wees de utilitaire gedachte als zodanig af: de hoogleraar moest weliswaar de praktijk dienen, maar de beste manier om dit te bereiken was via wetenschappelijk onderzoek. Zijn taak was niet het oplossen van allerlei praktische problemen maar het vinden van de algemene regelmatigheden die de grondslag leverden voor de praktijk.

In het onderwijs overheerste de gedachte dat algemene vorming en voorbereiding het primaat moesten hebben. De maatschappij mocht weliswaar verwachten dat de universiteit competente beroepsbeoefenaren afleverde, maar algemene *Bildung* moest voorop staan. Academici dienden een geestelijke aristocratie in de samenleving te vormen en als hoeders van de beschaving op te treden. Pas op de tweede plaats waren zij beroepsbeoefenaren. De hoogleraren zelf gaven aan deze maatschappelijke verantwoordelijkheid gestalte door hun rol in adviescommissies van de overheid, organisaties als de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en de Maatschappij voor Nijverheid, allerlei charitatieve instellingen, gemeenteraden en kerkenraden.

Een nieuw element was, dat waar academische vorming eertijds vooral een humanistische invulling had gekregen, men nu ook de natuurwetenschappen een vormende waarde toekende.

1840-1876

In de jaren veertig verwierf Utrecht in Nederland de leidende positie op het gebied van de natuurwetenschappen. Met mannen als Mulder, Harting, Van Rees, Buys Ballot en Donders nam de Utrechtse universiteit het voortouw in het doorvoeren van vernieuwingen. Op de eerste plaats betrof dit de invoering van praktisch onderwijs in het laboratorium. Het argument hiervoor was van pedagogische aard: zelfwerkzaamheid is effectiever dan colleges en demonstratie-onderwijs. Hoewel dat niet de primaire bedoeling was van de inrichting van laboratoria, boden deze de hoogleraar en zijn promovendi ook de mogelijkheid zelf onderzoek te doen, en in de productie van de Utrechtse vondt dit onmiskenbaar zijn weerslag. Menigeen onder de Utrechtse natuurwetenschappers bouwde een internationale reputatie op als onderzoeker. Met name de chemicus Mulder, de meteoroloog Buys Ballot en de oogarts Donders zorgden er zo voor dat de Nederlandse natuurwetenschappen weer op de kaart kwamen te staan na de weinig florissante periode die op de Franse tijd was gevolgd. De tendens tot scheiding van kennisverwerving en toepassing zette zich voort. De interesse voor directe praktische toepassingen verdween niet, maar was duidelijk op zijn retour.

Zoals in de voorafgaande periode bleef men echter op het standpunt staan dat onderwijs de hoofdtaak van de hoogleraar was. Steeds sterker werd de vormende waarde van natuurwetenschappelijk onderwijs benadrukt, zelfs ten koste van het onderwijs in de klassieken. Maar een onderzoekersopleiding stond men nog steeds niet voor. Academici bleven allereerst *Gebildete* die beschaafde normen en waarden verdedigden. Ondertussen werd de visie op de rol van de natuurwetenschappen positivistischer: de natuurwetenschapper beoordeelde op grond van zijn natuurwetenschappelijke kennis en wereldbeeld welke richting de maatschappij moest inslaan. De natuurwetenschappelijke aanpak werd ook geschikt geacht politieke, sociale en zelfs religieuze vraagstukken tot een oplossing te brengen. Door middel van populariseringsactiviteiten probeerde men het wantrouwen dat dit met name vanuit religieuze kring opriep te bezweren.

De Utrechtse vernieuwingsbeweging is wel gezien als een prelude op de bloei-periode van de Nederlandse natuurwetenschappen rond 1900, maar het is juist haar te zien als een eindpunt. Het onderwijs werd vernieuwd, maar ten aanzien van het onderzoek en de maatschappelijke rol van de academicus bleef men trouw aan humanistische idealen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de grote bezwaren waarop de nieuwe Hoger-Onderwijswet van 1876 bij iemand als Mulder stuitte.

1876-1918

Eén van de bovengenoemde Utrechters volgde een eigen koers die wél bij de wet van 1876 aansloot: Donders. Hij was in Nederland een van de eerste vertegenwoordigers van de zogenaamde natuurwetenschappelijke geneeskunde, die stelde dat alleen kennis van de chemie en fysica van het menselijk lichaam de geneeskunde werkelijk vooruit kon helpen. Donders deed onderzoek naar de fysiologie van het oog. De resultaten stelden hem in staat het vaststellen en corrigeren van oogafwijkingen een wetenschappelijke basis te geven. Hieraan ontleende hij een pleidooi voor een sterkere nadruk op onderzoek en specialisatie. Hoogleraren waren voor Donders tevens onderzoekers en niet alleen onderwijzers. Waar de overige Utrechters *Bildung* in het onderwijs bovenaan hadden gezet, pleitte Donders voor het opleiden van studenten tot onderzoeksspecialisten. Daarmee gaf hij ze ook een andere rol in de samenleving, namelijk die van producenten van natuurwetenschappelijke kennis, waarmee de maatschappij op kortere of langere termijn haar voordeel kon doen.

Donders illustreert een tendens die zich na hem alleen maar sterker zou manifesteren: praktische of technische vooruitgang, op welk maatschappelijk terrein dan ook, werd gezien als een functie van de wetenschappelijke kennisuitbreiding. Anders gezegd: techniek werd toegepaste wetenschap. Hiermee was ook een duidelijke taakverdeling gegeven tussen de academische onderzoeker en de technicus of ingenieur: de eerste verrichtte fundamenteel of zuiver wetenschappelijk onderzoek, de laatste paste de aldus verworven inzichten toe in de praktijk.

Vanuit de maatschappij gezien kreeg de universiteit door deze tweedeling gaandeweg het karakter van een ivoren toren. De gebruikelijke associaties bij dit beeld moeten echter voorzichtig worden gehanteerd. De onderzoekers in kwestie zagen zichzelf geenszins als kamergeleerden maar als dienaren van de maatschappelijke vooruitgang. Wetenschapsbeoefening als *l'art pour l'art* stonden zij niet voor.

De Hoger-Onderwijswet van 1876 weerspiegelt de verschuiving van *Bildung* naar onderzoeksgerictheid. Academisch onderzoek werd nu geacht op te leiden tot zelfstandig onderzoek en tot een wetenschappelijk beroep. Het loopbaanperspectief voor de natuurwetenschapper was echter nog niet groots. Vooral nog was het leraarschap aan de in 1863 opgerichte HBS voor velen het best bereikbare. Daarnaast vertrok menigeen naar Indië om daar bijvoorbeeld als chemicus in de suikerindustrie te werken of als onderzoeker aan de landbouwproefstations.

De grote bloei van de Nederlandse natuurwetenschap rond 1900 ging aan Utrecht grotendeels voorbij, al had men bijvoorbeeld in A.A.W. Hubrecht een

internationaal gerespecteerd onderzoeker. De Nobelprijzen werden echter door Leidse en Amsterdamse onderzoekers in de wacht gesleept. Met als enige uitzondering Eijkman, die zijn in Indië verricht onderzoek aan beriberi in 1928 bekroond zag.

1918-1940

Na de Eerste Wereldoorlog telde Utrecht weer volop mee dankzij hoogleraren als Went, Kruyt en Ornstein. In deze periode vond de visie op techniek als toegepaste wetenschap haar hoogtepunt. De universitaire onderzoeker was een professioneel onderzoeksspecialist die alleen zuivere wetenschap bedreef. Voor sommigen onder de hoogleraren golden de onderzoekstaken zelfs als belangrijker dan de onderwistaken. Participeren in het onderzoek van de hoogleraar werd het belangrijkste deel van de academische opleiding, en de loopbaan van de student hing mede af van hoe hij zich op dit vlak onderscheidde.

Nadat in 1917 de weg voor HBS-ers naar de universiteit was geopend, groeiden de studentenaantallen sterk. In hun pogingen voor deze studenten emplooi te vinden komt de wetenschapsopvatting van de hoogleraren nog eens duidelijk tot uiting. Langzaam maar zeker kwam er belangstelling van industriële zijde voor academici, maar er kwamen uit die hoek ook klachten over de weinig praktische scholing die zij aan de universiteiten ontvingen. Hoogleraren als Went en Kruyt reageerden hierop, niet door hun studenten praktischer op te leiden, maar door met nog meer toewijding de ideologie van techniek als toegepaste wetenschap te verdedigen: academici waren dan wel in eerste instantie minder inzetbaar, maar op termijn zou hun theoretische achtergrond ze tot veel meer in staat stellen dan op de werkvloer opgeleide krachten. Een unieke oplossing voor het probleem werd door Ornstein gerealiseerd: hij was in Nederland de eerste die naast het zuiver onderzoek in zijn laboratorium ruimte vrijmaakte voor 'contractresearch', waarmee hij zowel de banden met de industrie aanhaalde als zijn studenten een gelegenheid verschafte praktische ervaring op te doen. In de discussie over de samenhang van wetenschap en techniek nam Kruyt het voortouw. Hij stond aan de basis van zowel TNO als ZWO, waarin de ideologie van techniek als toegepaste wetenschap institutioneel gestalte kreeg op een wereldwijd unieke manier. ZWO vertegenwoordigde hierbij het zuivere en fundamentele onderzoek, de zusterorganisatie TNO was er voor de toepassingen in de praktijk. Kruyts bemoeienissen in deze illustreren nog eens dat de exclusieve aandacht voor zuiver onderzoek allenminst betekende dat de academicus zich afsloot voor maatschappelijke belangen.

Kruyt en Went waren tenslotte belangrijke voortrekkers van de internationalisering van het wetenschappelijk onderzoek die na de Eerste Wereldoorlog begon

en die zich in eerste instantie uitten in het oprichten van internationale wetenschappelijke organisaties. Beiden fungeerden zij als spilfiguren binnen die organisaties.

(Bert Theunissen)

Hans de Waardt

Geschiedenis van de academische psychiatrie in Nederland

De belangstelling voor de geschiedenis van de psychiatrie is groeiende. Over de ontwikkelingen in bijvoorbeeld Frankrijk, Duitsland en Groot Brittannië zijn recent belangrijke studies verschenen. De Nederlandse historiografie bleef daar tot voor kort wat bij achter. Maar daar is onlangs verandering in gekomen. NWO ondersteunt nu het project 'De Gestoorde Psyche' waarbij onder leiding van mw. prof. dr. M. Gijswijt-Hofstra (UvA) en dr. H. Oosterhuis (Universiteit van Maastricht) diverse aspecten van de geschiedenis van de psychiatrie in Nederland worden belicht. En onlangs heeft de Divisie Psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum Utrecht het mogelijk gemaakt om de geschiedenis in Nederland van de academische discipline psychiatrie te onderzoeken. Onder supervisie van de hoogleraar psychiatrie prof.dr. R.F. Kahn wordt dit onderzoek sinds 1 april jongstleden uitgevoerd. Het zal zich concentreren op drie aspecten: de institutionalisering van deze discipline als onderdeel van een professionaliseringsproces, de verdere uitbouw ervan binnen de Nederlandse universiteiten en de visie op de psychiatrie in academische kringen.

In de loop van de negentiende eeuw werd bij de universiteiten van Utrecht en Amsterdam herhaaldelijk gepoogd leerstoelen voor psychiatrie te realiseren. Dat lukte pas in 1893 toen in Utrecht Cornelis Winkler werd benoemd tot hoogleraar psychiatrie en neurologie. In 1896 aanvaardde hij overigens een benoeming bij de GUA. Vanaf 1896 bestond daar dus ook een leerstoel. Daarop volgden ook Leiden (1899) Groningen (1903) en de VUA (1907). Na de tweede wereldoorlog werden er nog leerstoelen gevestigd in Nijmegen, Rotterdam en Maastricht. Rond 1900 kreeg de psychiatrie dus als medische discipline in Nederland vaste voet aan de grond. In vergelijking met het buitenland gebeurde dit hier tamelijk laat, maar deze ontwikkeling maakte het wel mogelijk de inhoud van het vak preciezer te definiëren en de toelating van nieuwe psychiaters en neurologen te reguleren.

Al vrij snel zette zich een proces van verdere specialisering in. De neurologie werd na 1920 losgekoppeld van de psychiatrie. Bij verschillende juridische faculteiten werden leerstoelen voor forensische psychiatrie ingesteld en vanaf de jaren '30 constitueerde de kinderpsychiatrie zich als aparte discipline. Daarnaast werden na 1945 bij sociale faculteiten leerstoelen ingesteld voor klinische en/of medische psychologie. De psychotherapie die daarna werd onderwezen betekende een aanvulling op, maar ook een gedeeltelijke overlapping van het professionele object van de psychiatrie. Deze ontwikkeling zal eveneens worden onderzocht.

Tenslotte zal aandacht worden geschonken aan de visie op de discipline die de psychiaters hadden die verbonden waren aan medische faculteiten. De eerste generatie hoogleraren werd sterk beïnvloed door Duitse psychiaters die vooral geïnteresseerd waren in neurologische processen. Vanaf 1914 vond de psychoanalyse in Nederland steeds meer aanhang en in de loop van de volgende decennia voegden zich daar steeds meer modellen en technieken bij. Tegenwoordig wordt bij de medische faculteiten de biologische visie op de psychiatrie echter weer meer benadrukt. Dit wetenschapsdynamische aspect vormt het derde hoofdthema van dit onderzoek.

Bij de uitvoering ervan wordt nauw samen gewerkt met de onderzoekers die deel nemen aan zojuist genoemde project 'De Gestoorde Psyche'.

(Hans de Waardt)

Seraphine Hillege
Elites in hedendaags Nederland

Nederland heeft een ander recruteringssysteem voor elites dan Engeland of Frankrijk of dan de Verenigde Staten van Amerika. In Engeland komen mensen via de 'public schools' en 'Oxbridge' terecht in de elites; in Frankrijk via de 'Grandes Ecoles'; in de V.S. met name via de topuniversiteiten Harvard en Princeton. Nederland kent niet een vergelijkbaar systeem voor de recrutering van elites. Toegangseisen verschillen niet van universiteit tot universiteit, hoogleraren worden ook niet anders gesalarieerd. Het Nederlandse systeem voor hoger onderwijs is op Duitsland georiënteerd.

Een mogelijk equivalent voor elite-universiteiten zijn de studentengezelligheidsverenigingen. Tot op heden heb ik in kaart gebracht de bestuursleden van studentengezelligheidsverenigingen, zowel die van de studentencorpora als

die van de katholieke (RKSv) en protestants-christelijke (SSR) verenigingen in de periode van 1920 tot 1960. Ik heb uitgezocht waar deze mensen op den duur - d.w.z. in de periode 1960-1980 - zijn terechtgekomen.

Ik heb een aantal elitegroepen gedefinieerd en daarbij onderscheiden tussen een politieke elite, een financieel-economische elite en een ambtelijk-bestuurlijke elite. Onder de politieke elite versta ik ministers, staatssecretarissen en leden van de Staten-Generaal; onder de financieel-economische elite leden van de raden van bestuur en van de raden van commissarissen van de naar omzet gemeten tachtig grootste bedrijven en financieringsinstellingen in Nederland; onder de ambtelijk-bestuurlijke elite secretarissen-generaal, directeuren-generaal en directeuren van de departementen alsmede topambtenaren in de diplomatieke dienst. Niet iedere gegadigde voor een elitepositie blijkt op zo'n positie terecht te zijn gekomen.

Er is eerder onderzoek gedaan naar twintigste-eeuwse elites in Nederland. Zie bijvoorbeeld J.Th.J. van den Berg, *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede Kamerleden* (Weesp 1985) of W.P. Secker, *Ministers in Beeld. De sociale en de functionele herkomst van de Nederlandse ministers (1848-1990)* (Leiden 1991). Het bijzondere van mijn onderzoek is dat het niet uitgaat van een vast omschreven elitegroep en vervolgens uitzoekt waar deze mensen vandaan zijn gekomen; het gaat uit van een groep kanshebbers voor zo'n positie. Vervolgens bekijk ik wie van de kanshebbers wel of niet op zo'n positie is terechtgekomen. In samenwerking met prof. dr. Jaap Dronkers heb ik een aantal statistische analyses op de onderzoeksgegevens toegepast. Daaruit blijkt dat de (top)elite stabiel blijft, alle meritocratiseringstheses, democratiseringstheses en verburgerlijkingstheses ten spijt. In zekere zin gaat het om het 'ons kent ons'. Vriendschapsnetwerken en familieconnecties blijken belangrijker te zijn dan gedacht. Wat dat betreft zijn de Nederlandse studenten-gezelligheidsverenigingen een functioneel equivalent van de elite-universiteiten in omringende landen. Wat nu interessant is, en bij vervolgonderzoek moet blijken: zijn er wisselingen in de tijd, of blijft de Nederlandse elite continue stabiel? Waren de zestiger, en vooral zeventiger jaren aan de universiteit een uitzondering die de regel bevestigt? Het vergt heel wat empirisch onderzoek om daar achter te komen.

Dit promotieonderzoek wordt begeleid door prof. dr. W.Th.M. Frijhoff en prof. dr. J. Dronkers. De (werk)titel is 'Elites in hedendaags Nederland'. Het onderzoek wordt gefinancierd door donaties van familieleden en vrienden en uit een kredietfaciliteit bij ABN-AMRO Bank en de Postbank. Voor de precieze hypothesen, onderzoeksmethoden en voorlopige conclusies zie: S. Hillege en M. Fennema, 'Studentencorpora en elitevorming', in: *Amsterdams*

Sociologisch Tijdschrift 19.1 (1992) 96-118; J. Dronkers en S. Hillege, 'De besturen van studentencorpora en de toegang tot de Nederlandse elites', in: *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 21.4 (1992) 37-65; J. Dronkers en S. Hillege, 'Het lidmaatschap van besturen van drie verschillende studentenverenigingen(Corps, RK, SSR) tussen 1920 en 1960 en de toegang tot de Nederlandse elites tussen 1960 en 1980', in: *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 21.4 (1995) 37-65; Jaap Dronkers and Seraphine M. M. Hillege, 'Board Membership of Traditional Male Fraternities and Acces to Dutch Elites: A Disappearing Avenue to Elite Positions?', in: *European Sociological Review* 14.2 (1998) 191-203.

(Seraphine Hillege)

Nieuwe publicaties / Publications récentes

Une aventure universitaire, sous la dir. de G. Ringlet avec la collab. de B. Deprez, V. Engel, N. Englebert, P. Tyteca, L. van Ypersele (Éditions Racines), ISBN 2-87386-215-7

Sous ce titre paraîtra le 18 septembre prochain un livre avec lequel l'Université catholique de Louvain entend célébrer non seulement les cinq cent septante-cinq années de son existence mais aussi et surtout son entrée dans le troisième millénaire. Cette dernière perspective a induit un livre qui rompt avec la tradition des livres d'histoire de l'institution qui se sont succédés depuis 1970. L'ouverture aux projets et missions actuels et futurs de l'Université sont au cœur du débat. La structure même du livre s'articule autour des trois missions fondamentales d'une université contemporaine : l'enseignement, la recherche et le service à la société. Les témoins du passé sont là pour répondre aux interrogations et réflexions d'aujourd'hui face aux défis de demain. Une place a été laissée à la fiction puisque six nouvelles inédites, fondées sur des faits historiques, complètent des textes, articles et encarts écrits par plus de cent auteurs, chercheurs, enseignants et autorités de l'UCL. L'ouvrage est animé de plus de 400 illustrations et photographies couleur. Une souscription est possible jusqu'au 18 septembre.

Sommaire du livre

Préface (M. Crochet)

Avant-propos (G. Ringlet)

Chapitre 1 - Du champ à l'auditoire (coord. par L. van Ypersele)

Les 25 ans d'histoire récente de l'UCL au fil d'un déménagement 'historique' à Louvain-la-neuve et à Bruxelles

Chapitre 2 - Une formation universitaire (coord. par A. Laloux)

Esprit et actualité de l'enseignement universitaire, de l'apprentissage à la créativité

Chapitre 3 - Les quatre chemins de la recherche (coord. par P. Masson)

De la curiosité à l'autonomie humaines, la recherche sous toutes ses formes et dans tous ses états, avec l'environnement pour fil conducteur

Chapitre 4 - La société pour horizon (coord. par L. Bolle)

Les modalités d'une présence attentive à l'environnement politique, économique et social de l'UCL, de la région à la société tout entière

Chapitre 5 – La vie universitaire entre miroir et réalité (coord. par X. Renders)

Les enjeux, les espoirs et les défis d'une communauté universitaire de
25 000 étudiants, professeurs, chercheurs et administratifs

Chapitre 6 – Catholique (coord. par C. Focant)

Ouverture et réalité d'une université contemporaine pour laquelle
l'inspiration catholique est en perpétuel devenir

Pour plus de renseignements, contacter le Service des relations extérieures de
l'U.C.L., +32 (0)10 47 89 35 ou encore aller voir le site

<http://www.ucl.ac.be/575/livre>.

(Brigitte Van Tiggelen)

C.S.M. Rademaker ss.cc, *Leven en werk van Gerardus Joannes Vossius (1577-1649)*.
(Hilversum, Verloren, 1999). 384 p., geïll., ISBN 90-6550-058-8

Rademaker publiceerde met dit boek zijn derde biografie van Gerardus Vossius; eerdere biografieën verschenen in 1967 (zijn dissertatie) en 1981 (een Engelstalige bewerking hiervan).

Vossius is één van de meest vermaarde humanistische geleerden uit de eerste helft van de zeventiende eeuw. Hij was een van de laatste 'polyhistores' of universele geleerden die kennis vooral in het verleden zochten, in de traktaten uit de Oudheid. Zijn voorliefde betrof de kerkgeschiedenis. Vossius was rector van de Latijnse school van Dordrecht toen hij werd benoemd tot *regent* van het Leidse Statencollege, een seminarie voor toekomstige predikanten. Vanwege vermeende remonstrantse sympathieën werd hij in 1619 ontslagen, maar enkele jaren later benoemd tot hoogleraar Eloquentia (welsprekendheid) en Chronologia (tijdrekening). In 1630 maakte Vossius de overstap naar Amsterdam, waar hij hoogleraar werd in de Historia ecclesiastica (kerkgeschiedenis). Tegenwoordig geniet Vossius vooral nog bekendheid als medestichter van het Amsterdamse Athenaeum Illustre, de voorganger van de Universiteit van Amsterdam.

Zoals de titel al suggereert, is het boek een traditionele geleerdenbiografie, sterk beschrijvend en feitelijk van aard en geschreven in een ietwat oubollige, maar heldere stijl. De biografie is chronologisch opgebouwd en bestaat uit drie delen die zijn genoemd naar de steden waar Vossius achtereenvolgens heeft gewoond en gewerkt: Dordrecht, Leiden en Amsterdam. Binnen de delen komen steeds Vossius' privé- en werkomstandigheden aan de orde, zijn wetenschappelijke prestaties en zijn (internationale) kring van geleerde vrienden.

Het boek verkrijgt een meerwaarde door de toevoeging van enkele bijlagen: lijsten van Vossius' publicaties en handschriften, waaronder zijn correspondentie én de alba amicorum waarin hij geschreven heeft.

(Marc Wingens)

H. Schippers, *Student in Eindhoven; de geschiedenis van het Eindhovense studentenleven 1957-2000* (TUE en Walburg Pers, Eindhoven, 1999) 176 pp., ill., ISBN 90-386-1411-X

Universiteitsgeschiedenis waarin studenten centraal staan, is schaars in Nederland. Als algemene geschiedenis is De Vrankrijkers *Vier eeuwen Nederlandsch studentenleven* (Voorburg 1939) nog altijd uniek, hoewel het erop lijkt dat hierin verandering gaat komen gezien de activiteiten van Pieter Caljé (recentelijk bijvoorbeeld, toegespitst op Groningen: 'Continuïteit en discontinuïteit in de studentencultuur van de twintigste eeuw', K. van Berkel en F.R.H. Smit, *Een universiteit in de twintigste eeuw. Opstellen over de Rijksuniversiteit Groningen 1914-1999* (Groningen 1999) 11-67). De geschiedschrijving van het 'studentenleven' of, met een moderne term, de studentencultuur binnen het kader van één universiteit is evenmin vaak geprobeerd, hoewel er diverse geschiedenissen zijn van afzonderlijke studentenverenigingen met als voorlopig hoogtepunt: E.W.A. Henssen ed., *Het Corps als koninkrijk. 150 jaar Delftsch Studenten Corps* (Hilversum 1998). Buiten het hier te bespreken boek over Eindhovense studenten is het enige mij bekende voorbeeld *Honderd jaar studentenleven aan de VU* (Amsterdam 1980). Het boek, dat buiten de Vrije Universiteit volstrekt onbekend is, biedt een verrassend goede sociale en culturele geschiedenis van een specifieke studentenpopulatie.

Student in Eindhoven; de geschiedenis van het Eindhovense studentenleven 1957-2000, heeft veel overeenkomsten met het boek over de VU-studenten maar is veel minder geslaagd. De literatuurlijst is uitermate summier; *Honderd jaar studentenleven aan de VU* is er niet in te vinden. Toch biedt het boek een aardig beeld van de Eindhovense studentencultuur in de tweede helft van de 20ste eeuw - en daarmee van de Nederlandse studentencultuur in deze periode in het algemeen, want veel van de plaatselijke ontwikkelingen vallen ook elders waar te nemen. De auteur, medewerker van de Faculteit Technologie Management, heeft zeker wat betreft de ontwikkelingen van de laatste 20 jaar pioniersarbeid verricht. Ook biedt het boek de eerste zelfstandige studie over

de studentencultuur van een van universiteiten die na de Tweede Wereldoorlog werden opgericht.

Onder 'studentencultuur' moet in het kader van dit boek echter voornamelijk het georganiseerde studentenleven in verenigingsverband worden verstaan. Het is opvallend dat bij de oprichting van de (toen nog) Technische Hogeschool twee opvattingen over de organisatie van de studentencultuur met elkaar streden. Aan de ene kant was er de aanvankelijk overheersende opvatting van de voorstanders van de (qua oorsprong vooroorlogse) 'civitas'-gedachte die uitgingen van één 'organische' universitaire gemeenschap. Vanuit de civitasgedachte, die in de naoorlogse jaren heel populair was in de Nederlandse universitaire wereld, diende men te breken met het 'verzuilde' systeem van studentenverenigingen voor verschillende gezindten; alle studenten moesten opgaan in één vereniging. Aangezien de nieuwe hogeschool in Eindhoven een onbelast verleden had en nog geen verenigingen kende, zou het civitas-ideaal hier zeker verwezenlijkt worden. Niets bleek echter minder waar: nog tijdens de oprichtingsvergadering van het voor alle studenten bedoelde Eindhovens Studenten Corps (dat de zegen van het bisdom Den Bosch had) kondigden enkele reformatische studenten de oprichting aan van een SSR-afdeling. Binnen de kortste keren kende Eindhoven dan ook hetzelfde systeem van verenigingen als elders. En net als de traditionele verenigingen elders kregen deze vanaf de tweede helft van de jaren zestig te kampen met een afnemende populariteit als gevolg van de maatschappelijke veranderingen. Aangezien de meeste Eindhovense verenigingen op dat moment nog nauwelijks de kans hadden gekregen om te wortelen (en bovendien voortdurend in afscheidingsperikelen verwickeld waren), was het voor hun veel moeilijker om deze crisis te boven te komen dan voor 'zuster'-verenigingen elders in Nederland. De Eindhovense student blijkt zich anno 2000 dan ook slechts in zeer beperkte mate te organiseren in gezelligheidsverenigingen; veel belangrijker zijn de sport- en studieverenigingen, die veelal ook de 'gezelligheids'-functie op zich hebben genomen.

(Marc Wingens)

Les noms de rue de Louvain-la-Neuve. Une ville nouvelle en Wallonie : modernité et enracinement, sous la dir. de Luc Courtois. Publications de la Fondation wallonne Pierre-Marie et Jean-François Humblet, Série Etudes et documents, 3 (Louvain-la-Neuve, 1999).

Louvain-la-Neuve constitue une expérience unique en matière d'urbanisme et d'architecture, cela est chose admise. Mais du point de vue de la toponymie aussi, l'aventure s'est déroulée à l'échelle de vie d'homme. Pour nommer les lieux et les bâtiments, il a fallu décider et décider souvent vite, en quelque sorte créer ou prolonger les traditions louvanistes. Dans un ouvrage récent, édité sous la direction de Luc Courtois avec la collaboration d'Isabelle Lejeune, Jean-Marie Pierret et Jean Pirotte, cette volonté d'enracinement apparaît clairement puisqu'il s'agit pour chaque toponyme d'en signaler l'origine, d'en motiver le choix et de fournir enfin à ceux qui ne les maîtriseraient pas les données historiques ou folkloriques qui permettent de bien saisir cette volonté d'enracinement.

L'histoire de l'Université est bien entendu présente ainsi que l'histoire des sciences, qui fournissent toutes deux bien des noms de rues, de places et d'impasses(!). Vingt-neuf collaborateurs ont rédigé les quelques 500 notices du dictionnaire qui forme le cœur de l'ouvrage. Cette partie est précédée d'une introduction qui situe le projet, d'un rappel historique du transfert de l'U.C.L. vers Louvain-la-Neuve et d'une étude sur les lieux de mémoire et l'inscription des rêves pour l'avenir. Le tout est accompagné d'une bibliographie complète. Il faut en outre préciser que cet ouvrage a été publié avec l'aide de la Communauté Européenne dans le cadre d'un programme qui incluait une autre ville universitaire, celle d'Uppsala en Suède.).

Pour tout renseignement contacter Luc Courtois par mail : courtois@cont.ucl.ac.be.

(Brigitte van Tiggelen)

Chimie nouvelle, 68 (décembre 1999)

À l'occasion de l'année internationale de la chimie, le professeur R. Fuks, secrétaire général de la Société Royale de Chimie (de Belgique), a réuni un groupe de travail autour d'un projet de numéro spécial du bulletin de la Société, *Chimie nouvelle*. Un comité d'édition s'est formé autour des professeurs H. Deelstra, A. Lepoivre et des docteurs B. Mahieu et B. Van Tiggelen. La volonté de bilinguisme ne s'est pas seulement manifestée dans le choix et la répartition du co-

mité de rédaction : les articles ont été reçus dans leur langue originale et traduits selon qu'ils devaient être publiés en français ou en néerlandais. Ces derniers paraîtront successivement dans *Chemieflash*, le bulletin de la KVCV.

Il a été décidé de privilégier les périodes plus récentes de l'histoire de la chimie, périodes qui s'avèrent être les moins documentées jusqu'à présent. C'était en réalité un véritable défi, car l'histoire de la chimie est une discipline encore peu pratiquée dans notre pays, bien qu'elle suscite indéniablement curiosité et intérêt. Plus encore, un trait particulier de la mentalité belge explique qu'une minorité seulement des travaux et recherches soit consacrée à des sujets « belges ».

Les contributions appartiennent à plusieurs veines : souvenirs personnels, étude académique, recherches ciblées. Plutôt qu'un produit fini, l'ensemble illustre bien l'état de la discipline en Belgique : une grande diversité de sujets qui gagneraient à être approfondis et bien des terrains à défricher. Loin des célébrations creuses, le travail collectif réalisé pour sortir de l'ombre ces aspects peu connus de l'histoire de la chimie en Belgique est donc résolument tourné vers l'avenir : il augure favorablement de l'émergence d'un groupe de travail sur l'histoire de la chimie dans notre pays, à l'instar de ce qui existe déjà dans les sociétés chimiques chez nos voisins.

L'histoire de la chimie croise parfois par celle des laboratoires universitaires qui ont accueilli les hommes et leurs recherches. Dans ce recueil, on peut ainsi épingle une série de trois articles qui traitent plus particulièrement de l'Université de Gand. La personnalité brillante et haute en couleur du professeur A. Rutgers est présentée par A. Vervaeke, A. Comhaire et E. Messens. Ce Hollandais, que la flamandisation de l'Université de Gand attira définitivement en Belgique, fit des contributions cosmologiques qui le mettent en désaccord avec un autre Belge célèbre, Georges Lemaître.

Dirk Tavernier analyse les derniers travaux du professeur F. Swarts dont l'influence sur l'orientation de la chimie belge est encore assez méconnue ; alors même que la flamandisation de Gand semblait l'éloigner définitivement de ses laboratoires et élèves. Au travers de ses élèves qui essaimèrent à l'Université de Liège entre autres, Swarts promut le démarrage rapide de la spectroscopie Raman en Belgique.

Enfin l'histoire de la chimie organique à Gand est retracé de façon très vivante par le professeur A. Lepoivre. L'auteur met en évidence les difficultés liées à la réorganisation matérielle d'un laboratoire privé de tradition après le départ des professeurs francophones. La recherche reprit néanmoins petit à petit,

centrée sur le houblon, et peu à peu les conceptions quantiques, jusque-là ignorées des cours de chimie organique, firent leur chemin.

Sommaire

R. Fuks, *Éditorial*

B. Van Tiggelen, *Introduction*

R. Fuks, *De la Société chimique de Belgique à la Société Royale de Chimie*

H. Deelstra et P. Joos, *La contribution des pharmaciens au développement de l'Association Belge des Chimistes (1887-1906)*

F. Mélard, *Les ingénieurs chimistes et leurs instruments : le cas de l'analyse polarimétrique dans l'industrie sucrière*

P. Joos et H. Deelstra, *La fondation de l'association flamande de chimie*

B. Van Tiggelen, *Les premiers Conseils de chimie Solvay (1922-1928). Entre ingénierie et collaboration, les nouvelles relations de la physique et de la chimie*

J. W. Van Spronsen, *Les Prix Nobel*

M. Dorikens et L. Dorikens-Vanpraet, *La correspondance du Dr Leo Baekeland (1863-1944)*

A. Vervaet, A. Comhaire et E. Messens, *Le professeur Arend J. Rutgers (1903-1998)*

D. Tavernier, *Les derniers travaux de Frédéric Swarts et leur influence encore méconnue sur la recherche chimique belge*

A. Lepoivre, *La chimie organique à l'Université de Gand (1935-1965)*

H. Uwents, *Anvers, centre de production chimique*

R. Van Hee, *L'influence des découvertes chimiques sur le développement chirurgical de l'antisepsie*

Pour tout renseignement ou pour se procurer ce numéro spécial (200 francs, hors frais de port), contacter B. Van Tiggelen, UCL, SC/PHYS/FYMA, Chemin du cyclotron, 2, 1348 Louvain-la-Neuve, vantiggelen@fyma.ucl.ac.be
(Brigitte Van Tiggelen)

History of Universities, XV, 1997-1999

Articles

A.G. Traver, *Rewriting History? The Parisian Secular Masters' Apologia of 1254*

William J. Courtenay, *Foreign Scholars at Paris in the Early Fourteenth Century: The Crisis of 1313*

Chiara Crisciani, *Teachers and Learners in Scholastic Medicine: Some Images and Metaphors*

Lyse Roy, *University Officers and the Universities' Institutional Crisis: Caen (1450-1549)*

Sara Bendall, *Estate Management, Maps and Map-Making in Oxford and Cambridge 1580-1640*

R.A. Beddard, *A Projected Cromwellian Foundation at Oxford and the 'True Reformed Protestant' Interest, c. 1657-8*

Thomas O'Connor, *The Role of Irish Clerics in Paris University Politics 1730-40*

P.S. Morrish, *Dichotomy and Status: Leeds University Librarianship*

Research Notes

Jonathan Davies, *A 'Paper University'? The Studio lucchese, 1369-1487*

Ela Martis, *The Collection of Case Histories of the Clinic of Internal Diseases of Tartu University Stored in the Museum of History: A Source for the Investigation of the History of Estonian Health Care*

Essay Review

Carla Frova, *The University of Arezzo in the Renaissance*

Book Reviews

Astriik L. Gabriel, *The Paris Studium: Robert of Sorbonne and his Legacy* (A.B. Cobban)

Chiara Crisiani and Michela Pereira, *L'arte del sole e della luna* (Z. van Martels)

T. Santander, *El Hospital del Estudio. Asistencia y hospitalidad de la Universidad de Salamanca, 1413-1810* (A. García y García)

Roman Darowski, *Filozofia w Szkolach jezuickich w Polsce w XVI wieku* (R. Blum)

István Bitskey, *Il Collegio Germanico-Ungarico di Roma. Contributo alla storia della cultura ungherese in età barocca* (R.J.W. Evans)

Graham Midgley, *University Life in Eighteenth-Century Oxford* (Laurence Brockliss)

Peter Searby, *A History of the University of Cambridge, Vol. III, 1750-1870* (Laurence Brockliss)

G. Jensma & H. de Vries, *Veranderingen in het hoger onderwijs in Nederland tussen 1815 en 1940* (M. Depaepe)

Jahrbuch für Universitätsgeschichte, 3, 2000

Zwischen Wissens- und Verwaltungsökonomie. Zur Geschichte des Berliner Charité-Krankenhauses in 19. Jahrhundert. Gastherausgeber Eric J. Engstrom & Volker Hess

Abhandlungen

Thomas Broman, *Bildung und praktische Erfahrung. Konkurrierende Darstellungen des medizinischen Berufes und der Ausbildung an der frühen Berliner Universität*

Arleen Marcia Tuchman, *Ein verwirrendes Dreieck. Universität, Charité, Pépinière*

Eric Hilf, *Zur Geschichte der Charitédirektion im 19. Jahrhundert. Aufbau, Struktur und Personen der Charitéverwaltung zwischen 1820 und 1870*

Volker Hess, *Der Verwaltungsdirektor als erster Diener seiner Anstalt: Das System Esse an der Charité*

Cay-Rüdiger Prüll, *Zwischen Krankenversorgung und Forschungsprimat. Die Pathologie an der Berliner Charité im 19. Jahrhundert*

Ulrike Thoms, *Individualisierung contra Schematisierung. Die Ernährung der Charitépatienten im Spannungsfeld von medizinischer Wissenschaft und Anstaltsökonomie (1800-1914)*

Kai Sammet, *Wilhelm Griesinger, die Charité und die 'Weiterentwicklung' der Irrenanstalten*

Eric J. Engstrom, *Disziplin, Polykratie und Chaos. Die Wissens- und Verwaltungsökonomie der psychiatrischen und Nervenabteilung der Charité*

Eva Brinkschulte, *Stationär oder ambulant: Die orthopädische Poliklinik zwischen klinischer Rekrutierung und allgemeiner Krankenversorgung*

Editionen

Instruktion für die dirigierenden Ärzte in dem Königlichen Charité-Krankenhaus (1850)

Leichen-Reglement des Königlichen Charité-Krankenhauses

Vorschriften für die in der Charité befindlichen Kranken

Volker Hess, *Aufnahme, Belegungen und Kurkostenerstattung, 1750-1850. Fragmente einer Sozialgeschichte der Charité*

Miszellen

Anna-Maria Gräfin von Lösch, *Verlierer und Versager. Die Berliner Juristische Fakultät um 1933*

Andreas Eckert, *Universitäten, Nationalismus und koloniale Herrschaft. Zur Vor- und Frühgeschichte der Hochschulen in Afrika 1860-1960*

Rezensionen

Marc Schalenberg, *Synthesen zur Geschichte westeuropäischer Universitäten*

Marie-Luise Bott, *'Das beste Barometer der Gesellschaft'. Deutschsprachige Neuerscheinungen zur Geschichte russischer Universitäten*

Andrej Andreev, *Die Wiederentdeckung von Kultur- und Institutionengeschichte. Neuere universitätsgeschichtliche Forschung in Rußland*

(Het volgende nummer van het Jahrbuch
heeft als thema 'Universitätsgeschichte in Osteuropa',
met als gast-editor Marie-Luise Bott)

Paedagogica historica. International journal of the history of education, XXXV
1999, 1

Topic: Left Education; Editor: Marvin Gettleman

Marvin Gettleman (Polytechnic University, Brooklyn, U.S.A.), *Explorations in the History of Left Education in Nineteenth and Twentieth Century Europe*

Daisy E. Devreese (International Institute of Social History, Amsterdam, The Netherlands), *The International Working Men's Association (1864-1876) and Workers' Education: An Historical Approach*

Stephen Leberstein (The Center for Worker Education of The City College of New York, U.S.A.), *Schools of Revolt: Syndicalist Education and Workers' Culture in Pre-World War I France*

Irina Filatova (University of Durban-Westville, South Africa), *Indoctrination or Scholarship? Education of Africans at the Communist University of the Toilers of the East in the Soviet Union, 1923-1937*

Janet Coles (University of Leeds, United Kingdom), *'Looking the Fascist Tiger in the Eye'? Workers' Education and the Approach of World War Two in England*

Sandro Bellassai (Istituto Gramsci Emilia-Romagna, Italy), *The Party as School and the Schools of Party. The Partito comunista italiano 1947-1956*

Debate

On the Use and Abuse of Great Educators: The Case of Comenius in the Low-Countries

Johan C. Sturm & Leendert F. Groenendijk (Vrije Universiteit, Amsterdam, The Netherlands)

Book Reviews

A. James, C. Jenks & A. Prout, *Theorizing Childhood* (A. Richardson)

S. Andresen & M.S. Baader, *Wege aus dem Jahrhundert des Kindes. Tradition und Utopie bei Ellen Key* (H.-U. Grunder)

O. Brunken, B. Hurrelmann & K.-U. Pech (Hrsg.), *Handbuch zur Kinder- und Jugendliteratur. Von 1800 bis 1850* (R. Ghesquière)

W. Speitkamp, *Jugend in der Neuzeit. Deutschland vom 16. bis zum 20. Jahrhundert* (P. Dudek)

M. Depaepe, *De pedagogisering achterna. Aanzet tot een genealogie van de pedagogische mentaliteit in de voorbije 250 jaar* (B. Kruithof)

Y. Kashti, *Boarding Schools at the Crossroads of Change. The Influence of Residential Education Institutions on National and Societal Development* (Y. Dror)

B. Roberts, *Through the Keyhole. Dutch child-rearing practices in the 17th and 18th century. Three urban elite families* (C.M.K. Bowden)

M. Heinlein, *Klassischer Anarchismus und Erziehung. Libertäre Pädagogik bei William Godwin, Michael Bakunin und Peter Kropotkin* (H.-U. Grunder)

Pädque. Pädagogische Quellentexte herausgegeben von R. Stach (J. Hopfner)

A. te Heesen, *Der Weltkasten. Die Geschichte einer Bildenzyklopädie aus dem 18. Jahrhundert* (P. Müller)

W. Romberg, *Johann Ignaz von Felbiger und Kardinal Johann Heinrich von Franckenberg* (M. Freyer)

C. Herold, *Berufsethos zwischen Institutionalisierung und Professionalisierung*; J. Frotscher, *Volksschullehrerausbildung in Dresden 1923-1931*; S. Mebus, *Zur Entwicklung der Lehrerausbildung in der SBZ/DDR 1945 bis 1959 am Beispiel Dresdens* (A. Pehnke)

G. Kock, *'Der Führer sorgt für unsere Kinder ...'. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg* (K.-P. Horn)

A. Bruter, *L'Histoire enseignée au Grand Siècle. Naissance d'une pédagogie* (N. Tutiaux-Guillon)

W. Bandoly, *Das bulgarische Bildungswesen zwischen Umbruch und Demokratischer Neugestaltung* (A. Tschavdarova)

J. Simon (Ed.), *Nga Kura Maori. The Native Schools System 1867-1969* (W. Brady)

- B. Groessens, *Les socialistes belges et l'enseignement (1831-1914)* (P. Halens)
- L. Tissot, *Politique, société et enseignement supérieur dans le canton de Vaud. L'Université de Lausanne, 1890-1916*; F. Wisard, *L'université vaudoise d'une guerre à l'autre. Politique, finances, refuge* (M. Marcacci)
- P. Aubin, *L'Etat québécois et les manuels scolaires au XIXe siècle*; Id., *Le manuel scolaire dans l'historiographie québécoise*; P. Aubin & M. Simard, *Les manuels scolaires dans la correspondance du Département de l'instruction publique, 1842-1899: inventaire* (K. Catteeuw)
- S. Frost, *Schooling as a Socio-Political Expression*. [Jewish Education in Interwar Poland] (C. Majorek)
- U. Hartmann, *Carl von Clausewitz: Erkenntnis - Bildung - Generalstabsausbildung* (C. Freiherr von Rosen)
- H.-J. Gamm, *Die Mecklenburger. Geschichtliche Elemente des nieder-deutschen Charakters* (U. Wiegmann)
- U. Vorholt, *Die politische Theorie Leonard Nelsons. Eine Fallstudie zum Verhältnis von philosophisch-politischer Theorie und konkret-politischer Praxis* (H.-U. Grunder)

Annali di storia delle università italiane, 3 (Bologna, 1999)

Il punto

Andrea Zannini, *Stipendi e status sociale dei docenti universitari. Una prospettiva storica di lungo periodo.*

Studi

Sante Bortolami, *Studenti e città nel primo secolo dello Studio padovano*

Tiziana Pesenti, *Studio dei farmaci e produzione di commenti nell'Università di arti e medicina di Padova nel primo ventennio del Trecento*

Elda Martellozzo Forin, *Conti palatini e lauree conferite per privilegio. L'esempio padovano del sec. XV*

Piero Del Negro, *'Pura favella latina', 'latino ordinario', 'buono e pulito italiano'. I 'vari linguaggi' della didattica universitaria nella Padova del Settecento*

Alessandra Magro, *La pacificazione dell'Università di Padova dopo l'Unità (1866) e la sua facoltà di Giurisprudenza (1866-1880)*

Luciano Bonuzzi, *La medicina padovana fra '800 e '900 (ascesa ed evoluzione del costituzionalismo)*

Studenti, Università, città nella storia padovana

Fonti

Michelangelo L. Giumanini, *Patenti di ingegnere, architetto e perito agrimensore o misuratore nell'Università di Bologna nella prima metà dell'Ottocento*

Martina Simetti, *Opinione pubblica, politica e università. Il progetto di legge Baccelli tra stampa e parlamento*

Rossanna Tazzioli, *La matematica all'Università di Catania dall'Unità alla riforma Gentile*

Rassegne:

Giuseppina Fois, *La ricerca storica sull'università italiana in età contemporanea. Rassegna di studi*

Recensioni, Schede, Notiziario, Attività e progetti, Tesi

(zie voor deze - zeer uitgebreide! - rubrieken, en voor abstracts van de artikels
<http://www.unibo.it/cisui/Brizzi/Annali3/present3.html>)

Lezingen en congressen / Conférences et congrès

Transformation and continuity in the history of universities
 International Commission for the History of Universities (CIHU)
 Oslo, 10-11 Aug. 2000

Program

Thursday 10 August 9 - 12. Plenary Session

- Welcome, Professor Hilde de Ridder-Symoens, President of the CIHU
- Welcome, Professor dr. med. Kaare Norum, Rector of the University of Oslo
- Professor Serge Lusignan, University of Montreal, Canada, *Between the Pope and the King: the Evolution of the Personal Status of University Members in Medieval France*
- Professor Robert Anderson, University of Edinburgh, Great Britain, *Before and After Humboldt: an Alternative Tradition?*
- Professor Sverker Sörlin, Umeå University, Sweden: *Why University History is a Contemporary Concern: On Analyzing the Role of Universities for Nations and Regions*
- General discussion

Thursday 10 August 14 -17. Parallel groups

- Teaching and teachers in medieval universities
- Transitions and new university formations 1750-1850
- Women at the universities
- Transformations after World War II

Friday 11 August 9-12. Parallel groups

- University, state and church from medieval to early modern times
- New challenges in the 17th and 18th centuries
- Transitions in the research university, 1850-1930
- University teachers in the 20th century
- University models and university developments in the 20th century)
- Universities, fascism, and anti-Semitism

Friday 11 August 14-17. Plenary session

- Syntheses from group sessions by group leaders
- Concluding discussion

Group Programs

Group 1: Teaching and teachers in medieval universities

Group leader: Professor Jacques Verger, Université de Paris

Münster-Swendsen, Mia, University of Copenhagen, *The Making of the Masters -The Creation of Scholastic Identity in the Formative Period of the University of Paris (c. 1200-1260)*

Livesey, Steven J., Professor, University of Oklahoma, 'Lombardus electronicus': *Careers in the Arts and Theology Faculties before 1500. Commentators on Peter Lombard's Sentences and their University and Extra-University Lives*

Woods, Marjorie Curry, Associate Professor, University of Texas at Austin, *Transformation and Continuity in the Teaching of Rhetoric in Late Medieval Universities: The Case of the Poetria nova*

Burigana, Riccardo, PhD, Director, Centro di Documentazione del movimento Ecomenico Italiano, Livorno, Italy, *Teaching or inquisition? The disputation in the University of the Reformation (1502-1560)*

Roy, Lyse, Université de Québec à Montréal, *La carrière universitaire au 16 siècle. Les cas de Caen et de Dole*

Group 2. University, state and church from medieval to early modern times

Group leader: Professor Hilde de Ridder-Symoens, Gent University

Latouille, Jean-Jacques, Université Lumière, Lyon, *L'Université de Valence en Dauphiné - 'd'un projet pédagogique à une intention politique'*

Morrissey, Thomas E., State University of New York, *Padua in crisis and transition around 1400*

Davies, Jonathan, USA, *Studio, Stato, and State, The University of Florence and the Medici from Party Bosses to Grand Dukes*

Group 3. New challenges in the 17th and 18th centuries

Group leader: Professor Helga Robinson-Hammerstein, Trinity College, Dublin

Lilley, Mark James, Trinity College, Dublin, *Change and Continuity in Contention: The Reform of Scotland's Universities in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*

Wiesenfeldt, Gerhard, Max-Planck-Institut, Berlin, *The Virtues of New Philosophies. Or: How the Leiden Philosophical Faculty Survived the Crisis of 1676*

Fink-Jensen, Morten, Research Fellow, University of Copenhagen, *The University of Copenhagen and the Challenge of New Scientific Ideas in the Early 17th Century*

Boran, Elisabethanne, Trinity College, Dublin, *The Hartlib circle and the reform of the seventeenth century university*

Negruzzo, Simona, Dott.ssa, Dipartimento Storico Geografico, Università degli studi di Pavia, *Le studium des Habsbourg. L'Université de Pavie entre Charles V et Joseph II*

Brown, Michael, Trinity College, Dublin, *Educating the Children of the Enlightenment: Didactic methods of morality in eighteenth century Scottish Universities*

Finlay, Christopher J., Trinity College, Dublin, *'The Enlightenment' and Universities in 18th Century Europe*

Group 4. Transitions and new university formations 1750-1850

Group leader: Professor Matti Klinge, University of Helsinki

Tishkin, Grigory, Professor, Academy of Culture, St. Petersburg, *Transformations in St. Petersburg University's history in the XVIIIth century: politics and education*

Uvarov, Pavel, Professor, Academy of Sciences of Russia, Moscow, *The Beginning of the Russian Universities of the 18.-19. centuries: Difficulties and adaptive capacities of the idea of the University in the unfavorable ground*

Howard, Thomas Albert, PhD, Ass. Professor, Gordon College, USA, *The Theological 'Fakultät' and the founding of the University of Berlin*

Held, Dirk t.D., PhD, Connecticut College, USA, *Hellenism, Nationalism, and the Ideology of Research in Humboldt's University*

Powell, Mary Jo, PhD, Austin, Texas, *How can you tell Tradition from Change: The Case of John Henry Newman's Oriel Reforms*

Withrington, Donald J., Reader, University of Aberdeen, *Constructing a new university tradition: the curious emergence of 'democratic intellectualism' as the distinctive mark of the Scottish Universities in the 19th century*

Hofstetter, Michael J., Ass. Professor, Southwest State University, USA, *The Romantic Idea of the University: Germany and England, 1770-1850*

Lupo, Maurizio, Istituto di Storia Economica del Mezzogiorno, Napoli, *Public and Private in University History. Italian Mezzogiorno between the 18th and 19th century: a case study*

Group 5. Transitions in the research university, 1850-1930

Group leader: Professor Roger Geiger, Pennsylvania State University College of Education

Michel, John L., Minnesota, USA, *Reception of the Research Ideal by Physicists at the University of Chicago*

Friedman, Robert Marc, Professor, University of Oslo, *'The Devil of Publicity' and the Emergence of Research Universities*

Wisselgren, Per, PhD Student, Umeå university, Sweden, *Private funding, disciplinary formation, and the transformation of universities - a Swedish fin-de-siècle case*

Antzoulitou, Eleni and Elena Maniati, University of Athens, Greece, *The Sciences in Higher Education in Greece during the 19th century and the rhetoric of modernization*

Varriale, Roberta, Istituto di Storia Economica del Mezzogiorno, Napoli, *The School of Law of the University of Naples between 1881 to 1923: a dynamic study through the analysis of newly-discovered documents*

Group 6. Women at the universities

Group leader: Professor Anne-Lise Seip, University of Oslo

Rothblatt, Sheldon, Professor, University of California, Berkeley, *The Founding of Women's Colleges in Britain and the US in the Second Half of the 19th Century*

Pedersen, Joyce Senders, Lecturer, Odense university, Denmark, *Inventing Tradition/Containing Change: The Women's Colleges in Late Nineteenth and Early Twentieth Century Cambridge*

Ronne, Marta, PhD Student, Uppsala university, Sweden, *Intellectual Outsiders. Women's university novels published 1900-1940 and their historical background*

Hammar, Inger, Fil. dr., Lunds university, Sweden, *Gender trouble in universities in late nineteenth century Sweden*

MacLachlan, Anne J., PhD, University of California, Berkeley, *The Inclusion of Women in American Higher Education - Institutional Adaptation and Resistance*

Group 7. University teachers in the the twentieth century

Group leader: Professor Sivert Langholm, University of Oslo

Tyssens, Jeffrey, Professor, Vrije Universiteit Brussel, *French University Teachers and their Trade Unions, 1945-1972. Interest Aggregation and Ideological Confrontation in a Period of Educational Expansion*

Raemdonck, Liesje, Drs., Vrije Universiteit Brussel, *In Quest of the Arts Professor, 1920-1950: Methodological Reflections on the Prosopographical Study of the Belgian University Staff*

Schandevyl, Eva, Drs., Vrije Universiteit Brussel, *Tensions between Scientific Ethos and Political Engagement: Belgian University Teachers and the Lysenko Case*

Hansen, Else, PhD, National Archives of Denmark, Copenhagen, *University Traditions in Denmark and Sweden, 1950 - 1990 - continuities and discontinuities*

Potts, Anthony, La Trobe University, Australia, *Becoming a Teacher Educator During the Golden Age of Higher Education*

Group 8. University models and university developments in the 20th century

Group leader: Professor Sheldon Rothblatt, University of California at Berkeley

Rupp, Jan C.C., University of Amsterdam, *American Models Transforming European Universities. The Fulbright Program in the Netherlands, 1950-1990*

Auger, Jean-Francois, Université du Québec à Montréal, *La recherche universitaire au service des industries: l'évolution des rapports avec les entreprises à la Faculty of Applied Science and Engineering de l'Université de Toronto, 1900-1980*

Sarault, Julie, Université du Québec à Montréal, *L'institutionnalisation du modèle de l'enseignement supérieur français au Canada français: L'exemple de la Faculté des sciences de l'Université de Montréal, 1920-1945*

Gagnon, Robert, Professor, Université du Québec à Montréal, *La Seconde Guerre mondiale et l'émergence de la recherche au Québec*

Pascual, Dr., Universidad Pública de Navarra, Spain, and Dr. Daniele Bucci, Università degli Studi della Toscana, Italy, *Medieval tradition and Italian innovations: background and evolution of the Spanish Colleges since 1939*

Rich, Paul, Professor, Stanford University, and PhD student Guillermo De Los Reya, University of Pennsylvania, *The History of the Residential Dilemma in Universities: Of Greeks, Dorms, and Colleges*

Group 9. Universities, fascism and anti-Semitism

Group leader: Professor Notker Hammerstein, University of Frankfurt (?)

Ericksen, Robert P., Professor, Olympic College, USA, *Denazification at Göttingen: Negotiating the Transition from a National Socialist to a Democratic University*

Heschel, Susannah, Professor, Dartmouth College, New Hampshire, USA, *The Theological Faculty at the University of Jena as a 'Stronghold of National Socialism'*

Haber, Samuel, Professor emeritus, University of California, Berkeley, *The Composite Legitimation of American Universities and the Exclusion of Jews from their Faculties, 1920-1945*

Group 10. Transformations after World War II

Group leader: Research fellow Fredrik Thue, University of Oslo

Helsvig, Kim, Research Fellow, University of Oslo, *Educational Politics and Pedagogics in Postwar Norway*

Kalleberg, Ragnvald, Professor, University of Oslo, *Academic Scholars and the Role of the Intellectual. A Historical-Comparative Perspective on German, American and Scandinavian Universities*

Kolbe, Laura, docent, Helsingfors university, *From memory to history: 1968 and women students in revolt (based on interviews)*

Johnson, Alan, Senior Lecturer, Edge Hill University College, England, *'The Bible of the Free Speech Movement': Hal Draper's The Mind of Clark Kerr and the critique of the 'multiversity' revisited*

Balsvik, Randi R., Professor, University of Tromsø, Norway, *University and State in Africa 1960-1995. Why so much disruption in African Universities?*

Bangash, Taqui, Professor, University of Peshawar, Pakistan, *Third World Universities in the Postwar Era*

Douglass, John A., PhD, Research Fellow, University of California, Berkeley, *From Multi- to Meta-University: Organizational and Political Change at the university of California in the 20th Century and Beyond*

The Death of Museums?

Organised by University Museums in Scotland (UMIS)
University of Glasgow, Scotland, 14-15 Sept. 2000

The conference will address the following themes: Are museums a resource or a liability? What are the political and economic challenges we will face in future? Expenditure or investment? Current drain or future dividend? Can society afford museums? Are there social changes which will impact peculiarly on the museums and galleries profession? Collaboration - panacea or fantasy? Education or entertainment - in a globalised economy, which will dominate? Collecting and interpreting, or display and public understanding: where should the emphasis lie? Curatorial specialists, or collections generalists? Does IT virtual reality remove the need to visit museums or galleries? What happens to real visitor numbers? Technology as an end in itself, or as a means to an end.

These are general topic areas, and we expect delegates will wish both to examine certain aspects in greater detail, and to widen discussion into a variety of related issues. It is intended to publish the Proceedings. Participants will be able to see the newly created Kelvin Gallery in the Hunterian Museum.

Full information and registration forms at:

<http://www.gla.ac.uk/Museum/Conference/>

(overgenomen uit:

International University Museum News 7)

Management of University Museums
Finnish Cultural Centre, Paris, 18-19 Sept. 2000

The seminar, organised by OECD's (Organisation for Economic Co-operation and Development) IMHE (Institutional Management in Higher Education), will focus on the role of university museums today, their organisation, management, governance and finance. It will be a practical seminar with case studies and examples of best practice. The target audience will be university museum managers, senior university management, and representatives from ministries and funding councils. The seminar will take note of the distinctiveness of university museums and collections and examine common issues and problems. For example, many curators feel their museum to be inadequately funded, or not a major concern of university management. They may feel that their museum is at the margin of university life although it might play a significant role - scientifically and culturally - and be an important showcase for the university.

At the same time, many university museums are at the forefront of developments in the wider museum world. The seminar, therefore, will also consider examples of good and imaginative practice - in fundraising for example, in widening public access, in integrating information resources, in marketing, in management and international collaboration.

Full information and registration forms at:

<http://www.oecd.org/els/pdfs/Imhe/docs/museum.pdf>

(overgenomen uit:
International University Museum News 7)

*Worlds of Learning. Communication, Media and Institutions
from the Sixteenth to the Twentieth Century*

Leiden University International Symposium

Netherlands Institute for Advanced Study (Wassenaar), 18-20 September 2000

Provisional Programme

Monday, 18 September 2000

Session I: Private versus Public Learning and Knowledge

Moderator: Roger Chartier (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris)

One of the key moments in the history of learning and education is the transition from private to public educational and scholarly institutions. This phenomenon, which in various parts of the world has taken place at different times and in different ways, can be briefly described as follows: while private institutions began to act as public institutions, public institutions abandoned their private character. Libraries are a good example of this development and the result almost always was a better transfer of knowledge. In the era of the cybernet, however, the transfer of knowledge returns to the private domain. Because all knowledge has become public, the individual is now able to acquire private knowledge. These developments do not always take place in a harmonious or constant fashion, some reactions even being in complete contradiction with the general trend. The aim of this session is to highlight general tendencies as well as conflicting movements.

Speakers:

H.E. Bödeker (Max Planck-Institut für Geschichte, Göttingen), *The Professional Reader in the seventeenth and Eighteenth Centuries*

L. Braïda (Università di Milano), *Lecture et Circulation des Livres en Italie au XVIIIe siècle*

F. Bouza Alvarez (Universidad Computense di Madrid), *La circulación del manuscrito en la España y el Portugal de los siglos de Oro (XVI-XVII)*

Session II: Worlds of Learning in East and West

Moderator: Harm Beukers (Leiden University)

Scholarship in the three main Eurasian traditions (Mediterranean, Chinese and Indian) is usually associated with authority. In medicine, for instance,

concepts and therapeutic approaches are attributed tot Hippocrates and/or Galen in the western tradition, or to Huang Ti in the East-Asian tradition. The formation of a corpus of authoritative texts is considered an essential element in such traditions. The question is to what extent such monoliths of knowledge, which in some cases continue to be of influence to this day, really remained constant in the course of time. Did they evolve, for example under the pressure of empirical findings or of the re-discovery of classical texts? In this session the question of authority will be discussed from the point of view of the scientific traditions of Western, Chinese and Muslim cultures.

Speakers:

L.I. Conrad (Wellcome Institute for the History of Medicine, London), *The Dissemination of Scientific Knowledge in the Early Ottoman Near East: the Case of Al-Suyuti*

P.U. Unschuld (Institut für Geschichte der Medizin, München), *The Case of Chinese Medicine*

A. Hamilton (Leiden University), *Philosophy at Work between East and West*

Tuesday, 19 September

Session III: National versus International Scholarship

Moderator: Hans Bots (Nijmegen University)

The Republica Litteraria by definition has no borders. Yet, one may ask whether any knowledge about a scholar's geographical origin, religious background, and intellectual tradition do not imply a judgement, positive or negative, about his quality. Moreover, in the 18th and 19th centuries the scholarly community experienced a process of gradual nationalisation, brought about by developments such as the disappearance of latin as scholarly *lingua franca* and the consolidation of the national state. Among the by-products of this development are new national academies and scientific institutions. At the same time, notions about the aims of scholarship and science have changed. The central question of this session therefore is: for who's or what's sake is scholarly research and scientific investigation performed?

Speakers (definitive titles to be announced):

O. Ranum (Johns Hopkins University, Baltimore), *The 16th and 17th Centuries*

A. Goldgar (King's College, London), *The 18th Century*
W. Otterspeer (Leiden University), *The 19th Century*

Wednesday, 20 September

Session IV: Forms of Censorship

Moderator: Paul Hoftijzer (Leiden University)

In the early-modern period scholarly communication was much hampered by censorship of church and state. Of course, the control of the production, distribution and reception of knowledge and ideas took active forms, for instance by the prohibition of certain books or the prosecution of authors and publishers, but it could also be exercised in a more disguised manner, for instance through the imposition of self-censorship and forms of inhibition. The question arises, however, to what extent the motives of secular and spiritual censors were the same and also what the effectiveness of the instruments of censorship and control really was. To answer these questions the situation in the Dutch Republic, with its climate of 'tempered tolerance', will be compared to that in various other European countries.

Speakers:

M. Lehmstedt (Berlin), *Germany and Central Europe*

A. Secrétan (Centre National de la Recherche Scientifique, Paris), *France*

Th. Verbeek (University of Utrecht), *The Netherlands*

Session V: 'High' versus 'Low', Official versus Unofficial Learning

Moderator: Christiane Berkvens-Stevelinck (Leiden University)

'We have to give some freedom of inquiry, and even of dissent, above all to learned people', wrote Conrad Vorstius, professor of theology at Leiden, tot Isaac Casaubon, 'otherwise we will look as if we were stopping the slow march of truth'. Some time between the Pauline passage *noli altum sapere, sed time* (Romans XI.20) and the Kantian imperative *sapere aude*, European culture put itself the question whether the search for knowledge was a sign of arrogance or courage, whether the freedom of enquiry was the privilege of the few or the right of the many. The whole conception of science and learning as either touching or something very secret (be it the *arcana Dei* or its counterparts, the *arcana naturae* and *imperii*), as something subversive, or the hallmark of an open society as something useful and popular, was at stake. It is against this background that a whole range of problems appear,

considering the nature and function of knowledge itself, its social and political embedding, its intimate relations with religion.

Speakers:

W.Th.M. Frijhoff (Free University, Amsterdam), *The Relationship between Religion and learning*

J. Israel (University College, London), *Dutch Radical Enlightenment Thought outside the Academic and Professional Scholarly Establishment*

L. Daston (Max Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte, Berlin), [Title to be announced]

Sedes scientiae. *L'émergence de la recherche à l'Université*
Séminaire d'histoire des sciences de l'Université catholique de Louvain
2000/2001

Le centre interfacultaire d'étude en histoire des sciences de l'UCL poursuit son séminaire annuel avec, pour l'année académique 2000/2001, le choix d'un thème qui s'inscrit dans les festivités entourant le 575ème anniversaire de la fondation de l'Université de Louvain. Il s'agit d'analyser la nature et l'évolution de la recherche et de l'enseignement scientifiques menés au sein de l'université durant plus de cinq siècles. Quelques contributions sont consacrées à d'autres institutions que celle de Louvain. Le domaine couvert est large et englobe aussi bien les sciences exactes que les sciences humaines.

Les contributions ont été rangées par ordre chronologique sans préjuger de l'ordre de passage durant l'année académique.

Service des archives : *Documents pour l'histoire de la recherche à l'Université*

Baudouin van den Abeele et Brigitte Van Wymeersch : *Le quadrivium et le programme d'enseignement dans les premières universités*

Danielle Jacquart : *La médecine à la faculté de Paris*

Godefroid de Callataÿ : *L'enseignement de l'arabe à l'ancienne Université de Louvain*

Jan Roegiers : *L'histoire comme discipline universitaire dans l'ancienne université de Louvain (XVI-XVIIème siècle)*

Patricia Radelet : *Les jésuites, l'Université de Louvain et les recherches en physique*

Frans Cerulus : *ça tombe bien : la chute des corps à travers les notes d'étudiants de Louvain au XVIIème siècle*

Brigitte Van Tiggelen : *La chimie décolle à Louvain : Minckelers, van Bochaute et l'air inflammable*

Marcel Watelet : *Le plan IBERTI de réforme de l'enseignement des sciences et de la recherche à l'Université de Louvain en 1793*

Celia von Lindern : *Liebig et les premiers laboratoires de recherche en chimie dans les Universités*

Jean Mawhin : *Enseignement et recherche en analyse et mécanique à l'UCL : le cas de Pagani*

Bernard Mahieu : *Louis Henry, chimiste et réformateur de la formation scientifique*

Paul Servais : *Ch. de Harlez et le renouveau des études orientalistes*

Marie-Claire Groessens-Van Dyck : *Une théorie iconoclaste fait son entrée à Louvain : la prise de position évolutionniste d'Henri de Dorlodot*

Luc Courtois : *Paulin Ladeuze et l'introduction de la méthode critique dans l'exégèse à l'UCL*

Bruna Gaino : *Göttingen, Königsberg et ... Louvain : les laboratoires de physique expérimentale au tournant du XXème siècle*

Helge Kragh : *The Beginning of the World : Georges Lemaître and the Big Bang Universe*

David Vanderburgh : *Que recherche l'architecture? La réécriture de la discipline après 1970*

Inscription (gratuite) et renseignements auprès de l'actuel président du Centre d'histoire des sciences, B. van den Abeele via le courrier électronique : vandenabeele@image.ucl.ac.be.

(Brigitte Van Tiggelen)

Éléments d'histoire de la chimie Cycle 2000/2001

Pour la troisième année consécutive, le cycle des *Éléments d'histoire de la chimie* s'organise autour de six journées d'études à thème. Cette initiative originale de formation en histoire des sciences, destinée plus particulièrement aux enseignants mais aussi à un large public, se double cette année d'un séminaire d'intégration des compétences en histoire des sciences dans le cadre des cours de sciences. Le cycle est par ailleurs devenu itinérant puisqu'à l'instar de l'année précédente, des séances auront lieu à Mons et à Louvain la Neuve, itinéraire auquel s'adjoint cette année Liège.

Les thèmes retenus pour ce cycle 2000/2001 sont les suivants :

Les grands chimistes – mécènes : Alfred Nobel et Ernest Solvay

(25 octobre 2000)

Les débuts de la chimie organique Wöhler, Liebig et Chevreul

(22 novembre 2000)

Les grands moments de la cristallographie (21 février 2001)

Les Halogènes (28 mars 2001)

Chimie et Alchimie (2 mai 2001)

Deux de ces thèmes touchent plus particulièrement l'histoire des universités : on connaît fort bien le rôle joué par Solvay dans la fondation de nouvelles institutions de recherche à l'ULB et il en sera question lors de la journée sur le mécénat des chimistes industriels. On connaît moins bien par contre l'apport de la Belgique et de l'Université de Gand à l'étude des halogènes. La première journée aura lieu le mercredi 25 octobre 2000 à 14 heures dans la Salle Couvreur à Louvain-en-Woluwe.

Renseignements et inscription (gratuite) auprès de B. Van Tiggelen, UCL, SC/PHYS/FYMA, chemin du cyclotron 2, 1348 Louvain-la-Neuve, vantiggelen@fyoma.ucl.ac.be ou auprès de B. Mahieu, UCL, SC/CHIM/CRST, Place L. Pasteur 1, 1348 Louvain-la-Neuve, mahieu@inan.ucl.ac.be, tél. : +32 (0)10 472769

(Brigitte Van Tiggelen)

Musea en tentoonstellingen / Musées et expositions

575 années de formation à l'Université de Louvain

Arrêts sur quelques pratiques d'apprentissage

Une exposition du Service des Archives de l'UCL

Louvain-la-Neuve, Forum des Halles, 14-21 mars 2000/

Louvain-en-Woluwe, Bibliothèque de la Faculté de médecine, 18-28 sept. 2000

La transmission du savoir a, longtemps, constitué la mission même de l'Université, celle, précisément pour laquelle naquit l'*universitas* au XIIIe siècle. Près de six siècles après la fondation de l'Alma Mater louvaniste, elle continue, concomitamment avec la recherche et le service à la société, d'être essentielle. Cependant, au fil de 575 années d'histoire, l'enseignement et la formation universitaires ont connu de multiples mutations. L'exposition que le Service des Archives a réalisée à partir de ses fonds et collections et en puisant dans les trésors documentaires de maints départements et facultés, vise, à la fois, à présenter la spécificité, époque par époque, de l'enseignement universitaire et à mesurer l'ampleur des évolutions qui l'ont marqué. Ainsi participe-t-elle à la grande réflexion proposée en cette année 2000 à toute la communauté universitaire sur le sens et les pratiques de la formation.

Quelques paramètres suffiront à prendre la mesure des situations. À propos des étudiants d'abord. Leur nombre, leur provenance, leur projet, leur attente, les repères culturels, les besoins et les nécessités sociales et économiques qui les structurent ... tout, ou presque, distingue d'emblée l'apprenti clerc du XVe siècle de l'étudiant actuel ; de même si l'on rétrécit la focale, qu'il est d'énormes différences entre celui-ci et ses devanciers du XIXe, voire de la première moitié du XXe siècle.

De l'insertion dans une société pensée comme fondamentalement stable, où l'important était de maîtriser un savoir pré-établi - celui des maîtres et plus encore des 'autorités' -, on est passé, au XIXe siècle, à une volonté d'acquérir les moyens de construire l'avenir dans une perspective de progrès et de responsabilité sociale, de constamment progresser soi-même et, désormais, de s'adapter positivement à une incessante évolution des façons de penser et des moyens d'agir.

À ces grands cadres individuels et collectifs, se greffent les ambitions et les projets scientifiques et humanistes de l'institution universitaire elle-même. Depuis 150 ans, le nombre de création de chaires correspondant à des matières nouvelles est impressionnant. Les lois universitaires y ont joué un rôle, mais il

faut surtout souligner l'importance décisive des politiques rectorales et des initiatives des professeurs.

En bref, il s'agit de rendre compte de deux grandes évolutions. L'une concerne les matières et les contenus des cours : elle est scandée par une multitude d'innovations, de transformations, de réorientations, et marquée par une volonté de plus en plus effectivement réalisée d'embrasser la complexité du réel et d'intégrer les avancées des savoirs scientifiques.

L'autre touche les pratiques de l'enseignement et de la formation : projets et manières de préparer un cours, de le dispenser, d'y prendre part comme étudiant, d'apprendre ; lieux, matériels et outils. L'université du moyen âge et des temps modernes fut structurée autour d'un projet d'excellence par la maîtrise verbale et logique. Celle qui se configura à partir des années 1880 et eut l'ambition de construire et de transmettre les savoirs aussi sur l'expérimentation et le travail étudiant créatif.

Spatialement, scéniquement, l'exposition se présente comme une promenade. Le dessin représentant une scène de cours qu'un étudiant écossais, Georges Lichten, inscrit à Louvain en 1463, réalisa dans ses cahiers, organise un premier ensemble consacré à l'enseignement universitaire louvaniste au moyen âge et aux temps modernes. Le professeur est représenté siégeant dans une cathèdre ; les étudiants sont assis sur de la paille ; leur outil commun est le livre que le premier commente, que les autres se sont confectionnés par copie manuelle. Quelques exemplaires de ces cours, dont les Archives de l'UCL ont une belle collection, sont placés dans une vitrine proche, auxquels s'ajoutent d'autres documents et des panneaux informatifs. L'ensemble donne à découvrir et à comprendre ce que signifia, intellectuellement, sociologiquement et matériellement, le cours *ex-cathedra*, en quoi consista la transmission du savoir par la médiation du livre, comment étaient organisées l'appropriation du savoir et la conquête du diplôme.

Des bancs, un tableau, des microscopes, des moulages, des notes de cours, doubles concrets de ceux figurant sur les dessins et les photos de laboratoire qui délimitent la deuxième zone de l'exposition, évoquent l'enseignement universitaire qui se mit en place à partir des années 1880 où la création de chaires, de départements (qui ne s'appelaient pas encore ainsi) et même de facultés entières, les travaux pratiques dans les laboratoires et les séminaires, l'adossement de la Faculté de médecine à des cliniques universitaires, les visites de terrain, l'ouverture au monde par les premiers nouveaux médias signifièrent autant de révolutions mentales et concrètes.

La notion d'ouverture fut retenue comme caractéristique de l'université qui se fit jour au début des années 1960 : ouverture sociale, ouverture aux nouveaux besoins d'une économie en voie de tertiarisation et d'une société en pleine modernisation, ouverture aux étudiants du Tiers-Monde et aux grandes questions du monde... qui se concrétisèrent, au lendemain du transfert à Louvain-la-Neuve et à Louvain-en-Woluwe, dans de nouveaux programmes, d'autres rapports professeurs-étudiants, une autre vie quotidienne. Le point de focalisation du module - à certains égards son contre-point dialectique - est le film de P. Levie réalisé en 1958 qui, d'un jour de rentrée à la session de juin, balaye de la caméra tout ce qui constitue les lieux et les étapes de la vie universitaire louvaniste.

Le parcours débouche, dans les lieux encore de l'exposition mais aussi comme invitation à les retrouver dehors, sur le site, dans les facultés, sur quelques dispositifs par lesquels l'Université construit aujourd'hui l'enseignement : une borne interactive du Musée de Louvain-la-Neuve, un Cd-rom de physique animée, un cours online de logique à l'intention des futurs juristes y sont présentés comme autant de signes de la volonté de l'UCL d'optimiser la formation de ses étudiants par une pédagogie active cumulant enseignement interactif et techniques modernes.

Pour toute information concernant l'exposition ou la plaquette éditée à cette occasion, prendre contact avec le Service des Archives de l'UCL, Rue Montesquieu, 27 à 1348 Louvain-la-Neuve. Tél. : +32 (0)10 474884 - Fax : +32 (0)10 479057 - E-mail : mirguet@arcv.ucl.ac.be

(Service des archives -UCL)

Kopstukken over Topstukken
Leiden, sept. - okt. 2000

De Universiteit Leiden beschikt over hele bijzondere collecties met tal van unieke, vaak onbekende voorwerpen. Ter gelegenheid van het lustrum wordt een aantal boeiende sprekers, waarvan sommigen met landelijke bekendheid, uitgenodigd een lezing te houden over een topstuk uit een universitaire collectie. Er staat een aantal verrassende combinaties van sprekers en stukken op het programma.

(Overgenomen van:
Website Lustrum 2000, www.leidenuniv.nl/lustrum/)

Wereldwijd. Wetenschappers rond Keizer Karel
Leuven, 23 september – 3 december 2000

Wereldwijd. Wetenschappers rond Keizer Karel vertelt het intrigerende verhaal van bekende en minder bekende geleerden die in een scharnierperiode van de geschiedenis de contouren van een nieuw wereldbeeld uittekenen.

Centraal staat de beweging rond de Leuvense Universiteit, waar humanisten en theologen, wiskundigen en medici, instrumentenbouwers en geografen hun visie op de nieuwe samenleving ontwikkelen. Het universitaire milieu is de plaats waar geleerden uit heel Europa nieuwe inzichten uitwisselen en grensoverschrijdende discussies voeren en waar hervormers en behoudsgezinden elkaar ontmoeten. Voor Keizer Karel is de universiteit een waardevol kenniscentrum maar ook een machtig instrument in de legitimatie van politieke standpunten. De tentoonstelling wil de bezoeker een indringende kijk bieden op de complexe relatie tussen wetenschap, universiteit en samenleving en een historisch verantwoord inzicht bieden in 16de-eeuwse vraagstellingen over de wereld en de plaats van de mens daarin.

De tentoonstelling brengt belangrijke stukken uit alle wetenschapsdomeinen bijeen. Uit binnen- en buitenland komt een prachtige collectie van anatomische en botanische platen, handschriften, boeken en prenten, globes en kaarten, astronomische instrumenten en astrologische kalenders. Een reeks grote en kleine meesterwerken van kunst en ambacht illustreert de ambitieuze zoektocht van de wetenschap naar een nieuwe mens in een nieuwe wereld. Alle grote namen, zoals Erasmus, Vives, Vesalius, Mercator en Dodoens, zullen vertegenwoordigd zijn met bekende, maar ook recent ontdekte stukken. Daarnaast zullen nu minder algemeen bekende, maar in hun tijd internationaal befaamde geleerden voor het voetlicht gebracht worden.

Enkele stukken waren nog niet eerder in België of Nederland te zien, zoals het astrolabium van Mercator uit Brno en zijn horoskoopschijf uit Bazel, een reeks aquarellen van Konrad Gessner die in relatie staan tot de tuin van de geleerde Antwerpse apotheker Peeter van Coudenberghe, of het miniatuurportret van Erasmus uit de befaamde collectie van de Duke of Buccleuch. Veel aandacht zal uitgaan naar de pioniers van de cartografie en de instrumentenmakers. Zo zal na lange tijd het enig bekende exemplaar van Gemma Frisius' hemelglobe weer in Leuven te zien zijn, evenals de eerste werken van Mercator: de globes, de eerste wereldkaart en de Palestinakaart. Instrumentenmakers als Arsenius, Zeelst, Gemini, Piquer, Valerius en Motter zijn vertegenwoordigd met belangrijke stukken.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling verschijnen er een rijk geïllustreerd tentoonstellingsboek en een wetenschappelijke catalogus met bijdragen van o.a. wetenschapshistorici van binnen en buiten de K.U.Leuven. Openingstijden: di tot do: 9.30-17.30; vrij: 9.30-21.30; za tot zo: 13.30-18.30; gesloten op 1 november. Info: Tentoonstellingssecretariaat, Savoyestraat 6, 3000 Leuven, tel. +32 (0)16 22 45 64, fax +32 (0)16 23 89 30. De tentoonstelling wordt georganiseerd door de Stad Leuven, de KU Leuven, de Provincie Vlaams-Brabant en het Davidsfonds. Ze kadert in de Keizer Karel viering en het jubileumprogramma van de K.U.Leuven.

(Tineke Padmos)

Een verhaal op zich, archeologie in Noord-Nederland
Natuurmuseum Groningen, 6 okt. 2000 - 1 mei 2001

Deze tentoonstelling is een samenwerkingsproject van het Universiteitsmuseum en het Natuurmuseum. In de tentoonstelling wordt de ontwikkeling van het beroep van de archeoloog getoond. Bezoekers kunnen ook zelf aan de slag. In een reconstructie van een archeologische site kunnen zij ervaren hoe archeologen te werk gaan. Daarnaast biedt de tentoonstelling een aantal bijzondere vondsten van noordelijke archeologen.

(Franck Smit)

Hilde de Ridder-Symoens

Bibliografisch overzicht universiteitsgeschiedenis der Nederlanden
Bibliographie de l'histoire des universités aux Pays-Bas et en Belgique

Het Bibliografisch overzicht 1999-2000 zal worden gepubliceerd in het tweede nummer van deze jaargang, dat eind 2000 zal verschijnen.

Ledenlijsten
Listes des membres

Lijst leden Werkgroep Universiteitsgeschiedenis

Nieuwe leden

Alberts, dr. G.

Huisadres: Tweede Looiersdwarstraat 11 hs, 1016 WN Amsterdam

Bibliotheek Universiteit der Nederlandse Antillen

t.a.v. drs. S.R. Criens, bibliothecaris, Jan Noorduynweg 11, postbus 4324,
Curaçao

Bornstein, W.G.S.

Huisadres: Arent Jansz Ernststraat 34, 1083 GW Amsterdam

Brabers, dr. J.

Dienstadres: Katholiek Documentatiecentrum, postbus 9102, 6500 HC
Nijmegen

Hillegen, drs. S.M.M.

Huisadres: postbus 17373, 1001 JJ Amsterdam

Schenkel, M.E.

Huisadres: Zeilstraat 18-II, 1075 SH Amsterdam

Welsen, J.J.P.M.

Werkadres: Spui 21, 1012 WX Amsterdam

Wijzigingen

Theunissen, dr. B.

Nieuw huisadres: Parkstraat 14, 4021 CB Maurik

Rupp, dr. J.

Nieuw huisadres: L. Bouwmeesterlaan 141, 3584 GG Utrecht

Waardt, dr. H. de

Nieuw werkadres: Divisie Psychiatrie, Universitair Medisch Centrum
Utrecht, hansdewaardt@hetnet.nl

Beëindiging van het lidmaatschap (per 1/1/2000)

Gerbenzon, P., Haren

Keulen, J. van, Ten Boer

Uit het ledenbestand verwijderd

Baalen, P. van

Bastiaanse, R.

Blockmans, W.P.

Bockstaele, P.P.

Bosman-Jelgersma, H.A.

Faber, J.

Maagdelijn, D.J.

Smits, J.M.

Tervoort, A.

Waal, G.D.J.

Agenda

10 - 11/8/2000	Conference <i>Transformation and continuity in the history of universities</i> , Oslo
14 - 15/9/2000	Conference <i>The Death of Museums?</i> , Glasgow
18 - 19/9/2000	Conference <i>Management of University Museums</i> , Paris
18 - 20/9/2000	Conference <i>Worlds of Learning. Communication, Media and Institutions from the Sixteenth to the Twentieth Century</i> , Wassenaar
18 - 28/9/2000	Exposition <i>575 annees de formation à l'Universite de Louvain</i> , Louvain-en-Woluwe
23/9 - 3/12/2000	Tentoonstelling <i>Wereldwijs. Wetenschappers rond keizer Karel</i> , Leuven
9/10/2000	Lezingen <i>Kopstukken over Topstukken</i> , Leiden
6/10/2000 - 1/5/2001	Tentoonstelling <i>Een verhaal op zich, archeologie in Noord-Nederland</i> , Groningen
10/2000 6/2001	Séminaire <i>Sedes scientiae</i> , Louvain-la-Neuve
10/2000 6/2001	Cycle <i>Éléments d'histoire de la chimie</i> , Louvain-la-Neuve, Mons, Liège
12/2000 5/2001	Studiedagen <i>Vrouw en universiteit</i> , Amsterdam Gent
15/6 - 23/9/2001	Tentoonstelling Leuven - Louvain-la-Neuve retour

EUR	Erasmus Universiteit Rotterdam
KUB-Tilburg	Katholieke Universiteit Brabant (Tilburg)
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
UM	Universiteit Maastricht
RUG-Groningen	Rijksuniversiteit Groningen
UL	Universiteit Leiden
TUD	Technische Universiteit Delft
TUE	Technische Universiteit Eindhoven
TUT	Technische Universiteit Twente (Enschede)
UU	Universiteit Utrecht
UvA	Universiteit van Amsterdam
VU	Vrije Universiteit (Amsterdam)

FPMs	Faculté Polytechnique de Mons
FuCam	Facultés Universitaires Catholiques de Mons
FUNDP	Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix (Namur)
FUSAGx	Faculté Universitaire des Sciences Agronomiques de Gembloux
FUSL	Facultés Universitaires Saint-Louis (Bruxelles)
FUTPB	Faculté Universitaire de Théologie Protestante de Bruxelles
UCL	Université Catholique de Louvain
ULB	Université Libre de Bruxelles
ULg	Université de Liège
UMH	Université de Mons-Hainaut

KUB-Brussel	Katholieke Universiteit Brussel
KULAK	Katholieke Universiteit Leuven Afdeling Kortrijk
K.U.Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LUC	Limburgs Universitair Centrum (Diepenbeek)
RUCA	Universitair Centrum Antwerpen
RUG-Gent	Universiteit Gent
UFSIA	Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen
UIA	Universitaire Instelling Antwerpen
VUB	Vrije Universiteit Brussel

Inhoud / Table des matières

Woord vooraf / Avant-propos

Verenigingsnieuws / Communications des associations

Mededelingen / Communications

Onderzoeksprojecten / Projets de recherche

Nieuwe publicaties / Publications récentes

Lezingen en congressen / Conférences et congrès

Musea en tentoonstellingen / Musées et expositions

Bibliografisch overzicht universiteitsgeschiedenis der Nederlanden
Bibliographie de l'histoire des universités aux Pays-Bas et en Belgique

Ledenlijsten / Listes des membres

Agenda